

EGİTİM ve ŞİDDET

Liselerde Şiddete Eğilim Nedenleri

Erkan GÖKTAŞ

cizgi | e-Kitap

EĞİTİM VE ŞİDDET

LİSELERDE ŞİDDETE EĞİLİM NEDENLERİ

Erkan GÖKTAŞ

Erkan Göktaş

1973 yılında Malazgirt'te doğdu. 1990 yılında Sakarya Arifiye Öğretmen Lisesinden mezun oldu. Marmara Üniversitesi Matematik Öğretmenliği bölümünü 1996 yılında tamamladı. Yüksek lisans derecesini İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünden 2010 yılında aldı. Doktora derecesini Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden 2017 yılında aldı. Çeşitli kurumlarda öğretmenlik ve yöneticilik yaparak fiilen icra ettiği eğitim öğretim faaliyetlerini, akademik çalışmalarla desteklemeyi sürdürmektedir.

EĞİTİM VE ŞİDDET

LİSELERDE ŞİDDETE EĞİLİM NEDENLERİ

Erkan GÖKTAŞ

Çizgi Kitabevi Yayınları
Araştırma İnceleme

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Ekim 2019

ISBN: 978-605-196-357-0
Yayıncı Sertifika No:17536

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -
GÖKTAŞ, Erkan
EĞİTİM VE ŞİDDET
LİSELERDE ŞİDDETE EĞİLİM NEDENLERİ

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. M. Muzaffer Cad. No:41/1 Meram/ Konya	Alemdar Mah. Çatalçeşme Sk. No:42/2 Cağaloğlu/ İstanbul	Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi No:6/31 Yeni Mahalle/ Ankara
---	--	--

(0332) 353 62 65 - 66 - (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com

📞 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
1. GİRİŞ	10
2. ŞİDDET KAVRAMI	12
2.1 Şiddetin Tanımı	12
2.2 Okulda Şiddet	14
2.3 Şiddet Etkenleri	19
2.3.1 Kişilik Özellikleri	20
2.3.2 Ailevi Özellikler	22
2.3.3 Okul Ortamı	26
2.3.4 Toplumsal Faktörler	33
2.4 Şiddet Türleri	37
2.4.1 Bedensel Şiddet	37
2.4.2 Ruhsal Şiddet	37
2.4.3 Sosyal Şiddet	38
2.4.4 Cinsel Şiddet	38
3. BİR ARAŞTIRMA ÖRNEĞİ	39
3.1 Şiddet Modeli	41
3.1.1 Veri Toplama Aracı	45
3.2 Model Kavramlarının Açıklanması	45
3.2.1 Şiddet Etkenleri	45
3.2.1.1 Kişilik Özellikleri	46
3.2.1.2 Ailevi Özellikler	46
3.2.1.3 Okul Ortamı	47
3.2.2 Şiddet Türleri	48
3.2.2.1 Bedensel Şiddet	49
3.2.2.2 Ruhsal Şiddet	49
3.2.2.3 Sosyal Şiddet	50
3.2.2.4 Cinsel Şiddet	50

3.2.3 Şiddet Davranışları	50
3.2.3.1 Bedensel Şiddet Davranışları	50
3.2.3.2 Ruhsal Şiddet Davranışları	51
3.2.3.3 Sosyal Şiddet Davranışları	52
3.2.3.4 Cinsel Şiddet Davranışları.....	53
3.2.4 Şiddet Etkenlerine Bağlı Davranışlar	53
3.2.4.1 Kişilik Özelliklerine Bağlı Davranışlar	54
3.2.4.2 Ailevi Özelliklere Bağlı Davranışlar	54
3.2.4.3 Okul Ortamına Bağlı Davranışlar	55
3.3 Evren ve Örneklem.....	55
3.4 Veri Toplama	56
3.5 Geçerlik ve Güvenirlik	56
3.6 Demografik Veriler	57
3.7 Hipotezler	60
3.8 Sınırlılıklar	60
3.9 Uygulama	61
3.9.1 Verilerin Düzenlenmesi	62
3.9.2 Demografik Özellikler.....	63
3.9.3 İstatistiksel Analiz ve Bulgular.....	64
3.9.3.1 Güvenirlik Analizi.....	65
3.9.3.2 Faktör Analizi	66
3.9.3.3 Regresyon Analizi	76
3.9.3.4 Ayırma Analizi.....	81
3.10 Bulguların Yorumu	85
3.10.1 Devlet Okulu Şiddet Türleri ve Şiddet Etkenleri	85
3.10.2 Özel Okul Şiddet Türleri ve Şiddet Etkenleri.....	85
3.10.3 Demografik Özellikler ve Şiddet Türlerinin Karşılaştırılması.....	86
3.10.4 Demografik Özellikler ve Şiddet Etkenlerinin Karşılaştırılması.....	87
3.11 Sonuç	88
3.11.1 Öneriler	90
KAYNAKLAR.....	92

ÖN SÖZ

Özellikle son yıllarda gençler arasında çok küçük yaşlardan itibaren başlayan şiddet olaylarının temel nedenleri ve şiddetin doğurduğu sosyal problemlere çözüm önerileri üretmek, yakın gelecekte de önemli araştırma konularından biri olmaya devam edecektir. Modern yaşama biçiminin doğurduğu sonuçlardan biri de çalışan anne baba ve çocuk arasındaki ilgi ve iletişim yetersizliğinin bir yansıması olarak çocuğun ilgiye ihtiyaç duyması ve bu ihtiyacı gerektiği gibi karşılayamamasıdır. İlgi görme isteğinin sonucu olarak genç farklı yollara başvurması, özellikle akran ve kitle iletişim araçlarına sığınarak çözüm araması neticesinde dengesizlikler ve sıkıntılar baş göstermektedir. Bu noktada, genç veya ergen sıkıntılarının dışı vurumu biçiminde ifade edilebilecek şiddet olaylarına yönelmektedir.

Okullarda her geçen gün artan şiddet eğilimi ve şiddet davranışlarının nedenlerini tespit ederek müdahalelerde bulunmaya yönelik tedbirlere katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışma, 2010 yılında hazırlamış olduğum yüksek lisans tezinden elde edilmiştir. Çalışma kapsamında, İstanbul ili Üsküdar ilçesinde bulunan beş adet devlet okulu ile beş adet özel okul öğrencilerinden elde edilen veriler esas alınmıştır.

Bu örneklem grubundan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bulgular ışığında, liselerde şiddete neden olan etkenler ve bu etkenlerin çeşitli değişkenlere bağlı olarak değişiklik gösterip göstermediği araştırılmıştır. Şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenleri belirlendikten sonra bu etkenlerin özel okuldaki ve devlet okullarındaki öğrencilerin sosyo ekonomik özelliklerine bağlı olarak nasıl değiştiği sorusuna bu örneklem grubu özelinde cevaplar bulunmuştur. Bulunan cevaplar doğrultusunda liselerde karşılaşılan şiddet olaylarının azaltılmasına yönelik önerilere de yer verilmiştir.

Okullarımızda şiddete yönelme nedenlerini tespit etmeyi ve şiddet olaylarının azaltılmasına bir nebze de olsa katkıda bulunmayı amaç edinen bu araştırmanın öğrenciler, veliler ve eğitimcilere faydalı olmasını temenni ederim. Ayrıca araştırmaya doğrudan veya dolaylı yoldan katkıda bulunan veli, öğrenci, öğretmen ve idarecilere de teşekkür ederim.

Erkan Göktaş
Üsküdar/İstanbul

KISALTMALAR

AED: Anne Eğitim Düzeyi

BED: Baba Eğitim Düzeyi

YGD: Yıllık Gelir Düzeyi

KS: Kardeş Sayısı

C: Cinsiyet

OK: Okul Kodu

A: Ailevi Özellikler

K: Kişisel Özellikler

O: Okul Ortamı Özellikleri

B: Bedensel Şiddet

C: Cinsel Şiddet

R: Ruhsal Şiddet

S: Sosyal Şiddet

1. GİRİŞ

Son yıllarda, dünyada ve ülkemizde okulların güvenliği ile ilgili sorunların her geçen gün biraz daha arttığına ilişkin genel bir algılama söz konusudur. Okul güvenliği ile ilgili çözümlenmesi gereken en önemli sorunların başında ise, “okullardaki şiddet” olgusu gelmektedir (Işık, 2006). Okulda, öğrenciler arasında meydana gelen şiddet olayları son yıllarda yazılı ve görsel medya kuruluşları tarafından da sıkça gündeme getirilmektedir (Diepold vd., 1997). Suç istatistiklerinin verileri de, bu durumun sıklığı konusunda istenmeyen durumları açıkça ortaya koymaktadır (Böttger, 1997). Özellikle lise ve dengi okullarda, öğrencilerin ve hatta pek çok öğretmenin kendilerini güvende hissetmemelerine ve dolayısıyla derslerine ve işlerine yeterli düzeyde motive olamamalarına sebep olan “şiddet” olgusu, gün geçtikçe daha düşük yaş gruplarında da görülmeye başlamıştır (Merwin ve Ellis, 2004; Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi Gençlik ve Spor Müdürlüğü Okul, Okul Dışı ve Yükseköğretim Müdürlüğü, 2002). Şiddete yönelim gösteren lise öğrencilerinin bu davranışlarının tamamen ortadan kaldırılabilmesi için; öncelikle “şiddet” kavramının tanımlanması

ve bu tanım ışığında şiddet içeren davranışların altında yatan etkenlerin neler olduğunun irdelenmesi gerekmektedir.

Şehirlerde yoğunlaşan nüfusun modern yaşama biçiminin bir sonucu olarak gençler küçük yaşlardan itibaren anne baba ilgisinden yeterince pay alamamaktadır. Bu ilgiden yoksun bir halde, bazen yalnız bazen de bakıcı veya kreşlerin himayesinde büyüyen çocuklar, çalışmak zorunda olan ebeveynlerinin yakın ilgi ve şefkatine özlem duyarlar. Bu özlemi giderememenin burukluğu davranışlara da yansır. Konuşmak istememek, yalnız kalmayı istemek, uzaklara dalıp gitmek aslında bu özlemin dışı vurumu biçiminde de yorumlanabilir. Çocuk yaşlardan itibaren ilgi, sevgi ve şefkat gören gençler hayata umutla bakıp kendini güvende hissedebilir. İnsanın en zayıf olduğu çocukluk yaşlarında güven duygusunu hissetmesi, ileriki yaşlarında da kendini güvende hissetmesine yardımcı olur. Bundan dolayı çocuk sahibi olmayı düşünen ailelerin evlatlarına aile sıcaklığı ve güvenini hissettirmeleri çocukların ileride daha olgun bireyler olmalarına katkı sağlar.

Ebeveynin bilinç düzeyi kendini eğitmeye ve geliştirmeye bağlı olarak artar. Çocuklarına karşı sorumluluğunun farkında olan anne ve babalar sağlıklı birey olmanın gereklerini de öğrenerek çocuklarına aktarma gayreti içerisinde olur. Bu amaçla, değişime önce kendisinden başlayıp nasıl davranması gerektiğini öğrenerek uygular. Böyle bilinçli bir ailede büyüyen çocukların bireysel ve toplumsal hayatı da düzenli ve kurallı olur. Bunun okul yaşamına yansımaları şiddet olaylarına kesin biçimde karşı durmak, kurallara uymak ve görevlerini yapmak biçimindedir. Diğer bir ifadeyle, bireyin şiddete eğilimli olması veya olmaması aile yaşantısı ve aldığı terbiye ile yakından alakalıdır. Bu nedenle, ilk eğitimin alındığı okul olan aile kurumu güçlendirilmelidir.

2. ŞİDDET KAVRAMI

İnsan davranışlarının diğer insanlar ve canlıları hatta cansızları da rahatsız etmeyecek şekilde olması ideal olandır. Bu durumda barış ve esenliğin hakimiyetinden söz etmek mümkündür. Fakat bu ideal ortamın genellikle yeryüzünde hakim olamadığını söyleyebiliriz. Bunun temelindeki etken insan davranışlarının gerisinde duran hırs ve üstünlük iddisıdır. Bu hırs çoğu zaman davranışların şiddet içermesine sebep olmaktadır.

2.1 Şiddetin Tanımı

Şiddet olgusu birçok kaynakta, incelenen konu ile de ilgili olarak farklı şekiller de tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu (2005) tarafından, "sertlik, katılık, sözle yola getirme yerine kaba kuvvet kullanma; azarlamada ve cezalandırmada aşırı gitme" şeklinde tanımlan şiddet" olgusunun sınırları, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından; " bir bireyin yaralanma ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psikososyal ve cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlar" şeklinde belirlenmiştir. Yine Dünya Sağlık Örgütü'ne göre,

fiziksel, psikososyal ve cinsel şiddet uygulaması bir grup ya da topluma yönelik olabilmektedir.

En genel tanımlardan biri olarak “şiddet”, aslında insanın doğasında var olan ve bastırılmış bir davranış biçimi olarak sahip olunan güç ya da kudretin yaralanma ya da kayıp ile sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir başka gruba ya da bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanmasıdır (DSÖ, 1996).

Merriam-Webster (2000) ise, şiddeti, genel olarak “incitme ya da taciz etmek amaçlı olarak fiziksel gücün kullanılması” ve ayrıca, “hiddetli duygu ya da onu ifade etme” biçiminde tanımlamıştır.

Bir bireyin yaralanma ve ölümüne neden olan veya gelişimini engelleyen fiziksel, psikolojik veya cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlara “şiddet” denir (Özcebe, 2005).

Bireyin kendisine, başkasına belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanan tehdit veya fiziksel zor kullanmasına “şiddet” denir (Krug, 2002).

Bir diğer tanımda şiddet, “yoğun, kavgacı, kızgın ve sıklıkla yıkıcı hareket ya da güç” ya da “çarpıtma, ihlal etme veya önemli konulara saygısızlık etme yoluyla incitme” biçiminde ifade edilmiştir (Korkut, 2004).

Diepold, Krannich, Sanders, Ratzke ve Cierpka (1997) ise, şiddet kavramını tanımlarken bu kavram altında yer alan davranışları sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre “şiddet”;

- fiziksel şiddet (bedensel zarar veren, vurma, itme, ısırma gibi davranışlar),
- psikolojik şiddet (bireyin değerini düşürme, cesaretini kırma, alay etme gibi davranışlar),

- sözel şiddet (hakaret etme, küçük düşürme, aşağılama gibi davranışları),
- ihmal (yetersiz gıda, bakım ve tıbbi olanaklardan, bedensel ve duygusal gelişim adına uyarıcılardan mahrum bırakma),
- cinsel şiddet (cinsellik içeren davranışlarda bulunma ve sözler söyleme),
- kadına yönelik şiddet ve
- yabancılara yönelik şiddet

biçiminde 7 temel davranış grubuna ayrılmaktadır.

Gerek bu tanımlara, gerekse de diğer tanımlara (Ertan ve Ardalı, 1996; Ünsal, 1996) bakıldığında, şiddetin hem fiziksel hem de fiziksel olmayan olumsuz davranış biçimine vurgu yapan bir içerikte kullanıldığı görülmektedir. Ancak, şiddeti daha çok “aşırı fiziksel güç kullanımı” ile sınırlandıran tanımlara da (Henry, 2000) rastlamak mümkündür. Şiddeti, fiziksel bir davranış biçimi ile sınırlandıran yaklaşımlar, şiddeti genelde zararlı sonuçlanan bir güç kullanımı ile eş tutmaktadırlar.

2.2 Okulda Şiddet

Okulda şiddet kavramı, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlayan bir anlamda kullanılmaktadır (Furlong ve Morrison, 2000). Genel olarak okul bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri/okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir.

Kramer (2000), öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet veya suç davranışları arasında üçlü bir ayırım yapmaktadır:

- Başkasının malına göz dikme şeklinde işlenen ekonomik suçlar: Ona göre bu şiddet, öğrencilerin maddi çıkar elde etmek için kullandıkları bir şiddet biçimidir. Diğer bir deyişle bu şiddet biçimi, başkasının malına göz diken yağmacı bir nitelik arz etmektedir.
- Uyuşturucu endüstrisine dayalı suçlar: Bu şiddet türü, şiddet davranışlarını sergileyen çetelerin, hakim olma mücadelesini içermektedir.
- Güçsüz olmaya dayalı bir kızgınlıkla ilintili olarak ortaya çıkan sosyal şiddet: Bu şiddet biçimi ise, güçsüz pozisyonda bulunan bazı gençlerin küçük düşürülmeleri ile ilintili olarak gerçekleşen bir şiddettir.

Bir anlamda burada dile getirilen şiddet davranışı, küçük düşürülen bazı bireylerin, problemlerini çözenin bir yolu veya aracı olarak yöneldikleri şiddeti tanımlamaktadır (Henry, 2000).

Ülkemizde 2006 yılının ilk 5 ayında okullarda çıkan olaylarda; 14 öğrencinin öldürüldüğü, 104 öğrenci ile 3 öğretmenin de yaralandığı bilgisi kitle iletişim araçlarında yer almıştır (Günday, 2006). Okullarda yaşanan şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak hiç kuşkusuz çok sayıda etken belirtmek mümkündür. Tezcan (1996) çalışmasında, ülkemizde okullarda meydana gelen şiddet olaylarının önde gelen nedenleri olarak; kız arkadaş sorunu, katı öğretmen davranışları, medyanın etkisi, yoksulluk, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, polis muhbirliği, nedensiz şiddet olayları ve disipline yönelik olayları belirtmektedir. Bu faktörlere; para – haraç tartışması, racon kesme, yan bakma, laf atma ve özenti gibi etkenleri de eklemek mümkündür. Bu faktörler içerisinde özellikle “kız arkadaş” veya “sevgili tartışması” çerçevesinde gerçekleşen şiddet olayları son derece dikkat çekicidir.

Okullarda yaşanan şiddet olaylarının, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerde de uzun bir süredir artış eğilimi gösterdiği bilinmektedir (Smith ve Sandhu, 2004). Ülkemizde de, okullardaki şiddet olaylarının artış gösterdiği şeklindeki bir algılamanın, son birkaç yıldır olduğu söylenebilir. Bu çerçevede, okul şiddetinin giderek toplumsal bir soruna dönüştüğü yönünde oluşan algılama ile ilintili olarak sosyal bilimcilerin konuya ilgi duymaya başlamaları şaşırtıcı değildir. Okuldaki şiddet konusuna odaklanan araştırmaların yapılmaya başlandığı ve bu sebeple yavaş da olsa bu alana ilişkin literatürün gelişmeye başladığı görülmektedir (Ögel vd., 2005; Özcebe vd., 2006).

Ülkemizde yapılmış sınırlı sayıda araştırma, okullarda gerçekleşen şiddet olaylarının yaygın bir düzeyde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Ögel vd. (2005), 2004 yılında İstanbul ilinde yer alan 15 ilçede rasgele seçilmiş 43 okulda 3483 lise öğrencisini kapsayan, okullardaki suç ve şiddetin yaygınlığı konusunda yaptıkları bir anket çalışmasında, son bir yıl içerisinde en az bir kez kavgada bulunanların oranının %50 civarında olduğu saptanmıştır. Fiziksel kavga sonucunda yaralandıklarını belirtenlerin oranı %15.4 olarak belirlenmiştir. Hayatı boyunca en az bir kez başkasını yaralayanların oranı ise %26.3 olarak saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca kendini güvende hissetmediği için okula devam etmediğini belirtenlerin oranı %27.8 olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın ilginç bir bulgusu da, deneklerin % 10'unun çeteye girdiklerini belirtmiş olmalarıdır. Diğer bulgular da şu şekilde özetlenebilir: Araştırmada, hayatı boyunca en az bir kez bir şeyler çalanların oranı % 8.6, en az bir kere başı polisle belaya girenlerin oranı % 10.8 ve herhangi bir suç işleyenlerin oranının % 14.8 olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılanların % 6.7'sinin anne veya babasının herhangi bir suçtan dolayı en az bir kez cezaevine girdiği saptanmıştır. Araştırmada suç işleyen veya herhangi bir kesici alet taşıyanların sayısının en

çok 13-15 yaş arasında en yüksek değeri aldığı, şiddet davranışını sergileme sayısının ise en çok 15-16 yaş arasında en yüksek değeri aldığı sonucu elde edilmiştir (Ögel vd., 2005). Öte yandan Özcebe ve arkadaşlarının, Ankara ilinde üç liseye devam eden birinci sınıf öğrencilerinden 400'ünün son üç ay içerisindeki şiddet davranışlarını tespit etme kapsamında gerçekleştirdikleri bir araştırmada, öğrencilerin % 16.1'i şiddete maruz kaldığını, % 8.8'i şiddet uyguladığını, % 20.6'sı hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını belirtmiştir. Son üç ay içerisinde herhangi bir nedenden dolayı öğrencilerin şiddet olayı ile karşılaşma oranı, % 45.5 olarak tespit edilmiştir. Şiddet olaylarının önemli bir oranının okulda gerçekleştiği görülmüştür. Şiddete maruz kaldıklarını belirtenlerin ve şiddet uygulayan öğrencilerin % 49.2'si ile şiddet uygulayan öğrencilerin % 42.0'si şiddet olayının gerçekleşme yeri olarak okulu göstermişlerdir (Özcebe vd., 2006). Bu iki araştırma da, okullarda şiddet davranışının boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Kimi araştırmacılar tarafından ülkemiz dışındaki bazı ülkelerdeki okulların, çetelere yeni üyelerin kazanıldığı ve çete aktivitelerinin yoğunluk kazandığı mekânlar olarak resmedildiği dikkat çekmektedir (Walker vd.,1995; Embry vd., 1996). Bu saptama, gelişmiş ülkelerdeki şiddet olaylarının yoğunluğunu veya artışını kısmen de olsa açıklar niteliktedir. Ülkemizde de, okullarda çeteleşme eğiliminin artışı ile paralel bir biçimde şiddet ve suç olaylarının da artış göstereceğini şimdiden öngörmek mümkündür. Böyle bir gelişme, okulların güvenli mekânlar olma özelliklerini daha çok yitirmelerini getirecektir. Özellikle gelecek dönemlerde, çetelerin okullardaki nüfuzlarının artması veya çete oluşumlarından kaynaklanan şiddet eylemlerinin yoğunluk kazanması, "güvenli okul" tanımına yönelebilecek en riskli unsur olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle, gelişmiş bazı ülkelere benzer biçimde ülkemizde de, çete oluşumlarının okullarda

yaygınlık kazanması, çete odaklı şiddet davranışlarının artmasını doğuracaktır. Bu nedenle, okullarda şiddet olaylarının artmasının önlenmesine yönelik çabaların veya çalışmaların şimdiden başlatılması ve yoğunlaştırılması gerekmektedir. Bu çalışmalar içerisinde, şiddet unsurlarını dışlayan veya içermeyen bir “okul kültürünün” oluşturulması son derece önem arz edecektir. Çünkü, okulun kendine özgü bir kültürel yapıyı yaratamaması durumunda, çete kültürlerinin ve sorunlu yapıların yarattığı patolojik kültürel unsurların okul mekânlarına taşınması veya burada zemin bulması olasıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullarda şiddeti önlemek amacıyla yürüttüğü çalışmalar kapsamında okullar olayları sanal ortamda bakanlığa iletiyor. Bu çerçevede, istatistiklerin tutulmaya başlandığı 26 Nisan 2006 tarihinden bu yana kaydedilen olaylar türlerine göre analiz edildi. Olayların kaydedilmeye başlandığı tarihten itibaren bugüne kadar geçen sürede, yaz tatili göz önünde bulundurulmadığında, okullarda toplam 2 bin 474 olay meydana geldi. Bu olaylara, 6 bin 224 öğrencinin karıştığı tespit edildi. Olayların türü incelendiğinde, en fazla “yumruk, tekme, tokat ve benzeri” fiziksel zarar veren şiddete başvurulduğu belirlenirken “zorbalık, tehdit, sataşma”, “dedikodu, lakap takma”, “eşyaya, mala zarar verme”, “çalma, gasp” ile “okula silah, kesici, delici alet getirme” olaylarının da yaygın olduğu saptandı. Meydana gelen olaylar arasında alkol, uyuşturucu, ilaç ve madde kullanımı, çete oluşturma ve katılma ile cinsel taciz de bulunuyor. Okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimini engelleyen saldırgan davranışlar okulda şiddet olarak tanımlanmıştır.

Diepold vd., (1997) tarafından açıklanan ve yukarıda belirtilen şiddet odaklı temel davranış gruplarından bazılarını da içermekte olan “okulda şiddet” kavramı ise Meier (2004) tarafından; “Öğrencilere ya da öğretmenlere yönelik olarak sınıfta ya da sınıf dışında bedensel, psikolojik ya da sosyal

olarak kasten saldırı ya da müdahale” şeklinde tanımlanmakta ve bu durumun, bireylerde bedensel (fiziksel) ya da ruhsal acı yaşanmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu tanımlamaya dayanarak, “okulda şiddet” kavramının altında; bedensel şiddet, sözlü/duygusal/ruhsal şiddet, sosyal şiddet ve cinsel şiddet kategorilerinin (türlerinin) yer aldığı söylenebilir (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve Özok, 2006; Çınkır, 2006; Theriot vd., 2005).

2.3 Şiddet Etkenleri

Diğer tüm insan davranışlarında olduğu gibi, insandaki saldırganlık ve bunun şiddete dönüşmesinin kişinin ruhsal ve toplumsal gelişiminin, nörolojik ve hormonal yapısının etkileşimiyle ortaya çıktığına inanılmaktadır. Bazı sosyal öğrenme kuramlarına ve sosyalleşme sürecinin ilk aşamalarına göre çocuklar, bazı durumlarda nasıl davranacaklarını çevresindekileri gözlemleyerek ve onları taklit ederek belirlemektedir. Bu noktada çocukların ve gençlerin nasıl ve hangi kanallardan bilgilendikleri ve öğrendikleri önem kazanmaktadır. Eğitim ve öğretim etkinlikleri aileden başlayarak okulda devam etmektedir. Eğitim ve öğretimin ana kaynağı olan okullarda benimsenen sistemin de, şiddet ve saldırganlığın oluşmasında ve gelişmesinde etkileri bulunmaktadır. Öğrencilerin evde ya da toplumda şiddete maruz kalmaları, madde bağımlılığı, olumsuz akran ilişkileri, bireyin toplumsal olarak kabul edilebilir çözüm yolları bulma yeteneğini ya da isteğini engelleyen bilişsel yetersizlikler, daha önceden şiddet kurbanı olma veya parçalanmış aile yapısı gibi pek çok psiko-sosyal etkenin de, şiddete neden olduğu bilinmektedir (Smith ve Smith, 2006). Bu noktada, okulda meydana gelen şiddet olaylarının altında yatan nedenlerin; kişiye, okul ortamına, aile ortamına ve genel olarak toplumun sosyolojik yapısına bağlı olmak üzere dört temel grupta ele alınmasının söz konusu olduğu görülmektedir (Öğülmüş, 1996; Diepold

vd., 1997; Smith ve Smith, 2006). Bu çalışmada lise öğrencilerinin şiddete eğilim nedenleri arasında kişisel, ailevi ve okul ortamına ilişkin özellikler göz önüne alındığı için söz konusu faktörlerin şiddet davranışlarına olası etkileri daha detaylı biçimde incelenmiştir.

2.3.1 Kişilik Özellikleri

Şiddet davranışı ile ilintili olarak bu başlık altında ele alınabilecek değişkenler şu şekilde belirtilebilir:

- anti-sosyal davranışın varlığı,
- düşük zekâya sahip olma (özellikle sözel yeteneğin düşüklüğü),
- dikkat bozukluğu/hiperaktiflik,
- öğrenme güçlüğü,
- motor-beceri gelişiminin yetersiz olması,
- doğum öncesi ve sonrası komplikasyonlar,
- küçük düzeyde bazı anormallikler (Buka ve Earls,1993; Flannery, 1997).

Genelde, erken veya ilk çocukluk dönemlerinde ortaya çıkan anti-sosyal davranışın, yetişkinlik dönemindeki şiddet eylemlerinin ön habercisi olduğu belirtilmektedir (Ge vd., 2001; Robins, 1996 ve 1979; Farrington, 1998). Diğer bir ifadeyle, ergenlik ve gençlik döneminde ortaya çıkan şiddetin bireysel düzlemdeki en güçlü göstergelerinden birinin, çocukluk döneminde sergilenen davranış biçimi olduğu ileri sürülmektedir. Bu konuda ilk araştırma yapanlardan biri olan Robins (1966) özellikle, çocukluğun erken dönemlerinde (8 yaşından önce) başlayan saldırganlık ile ergenlik ve yetişkinlik döneminde ortaya çıkan antisosyal davranış biçimi ile şiddet arasında bir ilişkinin varlığını saptamıştır. Ayrıca, başka bir çalışmasında Robins (1979), yetişkin antisosyal davranışına, çocukluk antisosyal davranışının yol açtığını ileri

sürerek, antisosyal kişiliğin kökeninin çocukluk döneminde aranması gerektiğini ileri sürmektedir. Benzer biçimde, Farrington (1998) ve Hawkins vd., (1998) de yaptıkları araştırmalarda, çocukluk döneminde şiddet davranışını sergileyen bireylerin, ergen ve erişkin dönemlerinde de şiddet ve suç davranışını gerçekleştirme olasılıklarının yüksek olduğu yönünde bulgular saptamışlardır. Bu nedenle, çocukluğun ilk dönemindeki saldırganlık ve antisosyal davranış ile yetişkin şiddeti arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Bu saptamalar şiddet olgusunun büyük ölçüde, okulu önceleyen bir niteliğe sahip olduğunu, diğer bir deyişle şiddetin çocukluğun ilk dönemlerindeki bazı bireysel ve/veya ailevi etkenlerden kaynaklanabileceğini göstermektedir. Şiddet davranışı ile ilintili olan bireysel faktörlerin başında, zekâ düzeyi gelmektedir. Çok sayıda araştırma, düşük zekâyaya sahip olma ile şiddet davranışı arasında bir ilişki saptamıştır. Örneğin Hirschi ve Hindelang (1977), düşük bir zekâyaya sahip olan bireylerin okul başarılarının düşük olacağı ve bu başarısızlığın da, bireylerin şiddet veya saldırgan davranışa yönelmelerinde bir risk oluşturduğunu ileri sürmektedirler (Cairns vd., 1989). Moffitt (1993) de, problem çözme becerisinin düşüklüğünün ve sosyal beceri alanlarındaki yetersizliğin veya başarısızlığın, düşük düzeydeki sözel zekâ becerisi ile alakalı olduğunu ileri sürmektedir. Eron ve Huesmann (1993) da, şiddet ve saldırgan davranışların temelinde düşük düzeydeki sözel zekâ unsurunu görmektedirler. Doğum komplikasyonları ile şiddet davranışı arasında da bir ilişkiden söz edilmektedir (Raine vd., 1994; Kandel ve Mednick, 1991).

Moffitt (1990) de, doğum komplikasyonlarının bireyde nörolojik ve nöropsikolojik kusurlara yol açacak şekilde bazı beyin hasarına yol açtığını ve bunun da dolaylı olarak bireyi şiddete eğilimli kıldığını ileri sürmektedir. Bir anlamda okul başarısızlığına yol açan nöropsikolojik sorunların, bireyin şiddete eğilimli olmasında da etkili olduğu söylenebilir.

Aynı şekilde, düşük benlik denetiminden kaynaklanan şiddet eğilimliliğinin temelinde, doğum komplikasyonları ile ilintili olarak ortaya çıkan nöropsikiyatrik kusurların olabileceği söylenebilir. Ayrıca şiddet davranışı ile ilintili olarak; hiperaktiflik, içgüdüsellik, zor bir mizaca sahip olmak gibi etkenler de belirtilmektedir (Moffitt, 1990; Brier, 1995).

Bjorkquist (1994)' in yapmış olduğu araştırmada ve Bettencourt ve Miller (1996)' ın makalelerinde ele aldıkları gibi yapılan birçok deneysel araştırmada erkeklerin kadınlardan daha saldırgan ve şiddete eğilimli olduğu saptanmıştır. Monroe vd., (1977) 'ne göre de; cinsiyet ile şiddet ve saldırganlık arasında bir ilişki bulunmaktadır. Knight (1996)'ın yaptığı bir çalışmada ise, cinsiyet farklılığının şiddet gösterimi üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. (Ancak, saldırganlığın nedenlerini yalnızca cinsiyet hormonlarında aramamak gerektiği, bu davranışın kültür içinde öğrenildiği ve yetiştirilme tarzıyla da ilişkili olduğu belirtilmiştir.)

Kişinin şiddete eğilimli olmasının temelinde yatan nedenler şöyle ifade edilebilir:

- Ergenlik dönemi sorunları yaşıyor olması: (Ergenlikte artan fiziksel güce ve ergenin yaşadığı çevre koşullarına bağlı olarak şiddetten hoşlanma ve saldırganca davranma sıklığında artış olabilir (Kulaksızoğlu,1999).
- Zihinsel ve/veya fiziksel yeterliliğinde kısıtlılık,
- Sosyal ilişki kurma konusunda sıkıntı yaşaması, içine kapanık olması vb.

2.3.2 Ailevi Özellikler

Öğrencilerin şiddet eğilimlerinin anlaşılmasında bakılması gereken önemli faktörlerden biri, aile yapısıdır. Bu çerçevede okullarda artış gösteren bazı şiddet davranışlarının kökeni, ergenlerin çocukluk dönemlerinde aile içerisindeki sosyalleşme biçimine kadar uzanabilmektedir. Çünkü bireylerin kişilik oluşumları, ilk çocukluk dönemindeki sosyalleş-

me süreci ile alakalıdır. Çocuğun okul öncesi dönemde, aile içindeki sosyalleşme biçiminin yetersiz veya yanlış olması, şiddet veya suçluluk açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Çocuğun aile içerisindeki sosyalleşme sürecinde etkili olan sorunların önemli bir kısmı; ebeveynlerin sosyo-ekonomik yetersizliklerinden (ailenin yoksul olması, eğitim düzeyinin düşüklüğü, ilgili olma düzeyinin düşüklüğü) ve kendi aralarında yaşadıkları bazı sorunlardan (ebeveynler arasındaki çatışma, aile içi şiddet, boşanma) kaynaklandığı söylenebilir.

Şiddet davranışı ile ilintili olan aileye ilişkin çok sayıda değişken söz konusudur. Bu değişkenlerin başında;

- ebeveyn denetiminin/gözetiminin yetersizliği,
- çocukların sosyalleşmelerinde ebeveyn katılımının yetersizliği,
- ebeveyn disiplininin yetersizliği,
- aile bireyleri arasında kriminal davranışın varlığı,
- ebeveynlerin çocuklarına kötü muamelede bulunmaları veya onları ihmal etmeleri,
- eşler arasındaki evlilik ilişkilerinin zayıflığı ve boşanma gibi faktörler gelmektedir (Buka ve Earls,1993; Flannery, 1997).

Gelişmiş batı ülkelerinde şiddet davranışına yol açan aileye ilişkin değişkenler arasında özellikle, boşanmalar başat bir rol oynamaktadır. Çünkü çocuk, parçalanmış bir aile yapısı içerisinde ciddi bir mağduriyeti yaşamak durumunda kalmaktadır. Örneğin son 30 yıldır Amerika'daki şiddet suçlarındaki artış ile babanın evi terk etmesiyle bozulan aile yapısındaki artış arasında bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir. Ayrıca suç oranlarının yüksek olduğu bölgelerde, daha çok babanın evi terk ettiği diğer bir deyişle aile parçalanması oranının yüksek olduğu bölgeler olduğu ifade edilmektedir. Yine Amerika'da bölgesel temelde yapılan analizler, çocuğun tek ebeveynli bir ailede yetişme oranının % 10 artmasının, ço-

cuk suçlarında da % 17 oranında bir artışın meydana gelmesine yol açtığı saptanmıştır (Balcı vd., 2005).

Şiddet davranışının ailevi kaynaklarından biri de, çocuğun öğrenme süreci ile ilintili olanıdır. Çocuk, aile içerisinde ebeveynlerin sorun çözme biçimlerinde son derece etkilenmektedir. Şiddet davranışının, taklit ile ilintili olarak öğrenme sürecinde ortaya çıktığını varsayan yaklaşımlar temel alındığında, aile içerisindeki sorun çözme biçiminin, çocuklar tarafından da rahatlıkla model olarak kabul göreceği sonucu çıkarılabilir. Diğer bir deyişle çocuklar, ebeveynlerinin yaşadıkları bazı sorunların veya engellemelerin üstesinden nasıl geldiklerini aile veya ev ortamı içerisinde gözleme ve öğrenme imkânına sahip olmaktadır. Çocuklar burada, sorunlarını şiddet kullanarak çözmeye çalışan ebeveynlerinin sorun çözme tekniklerinden etkilenebilmektedir. Örneğin ebeveynlerin, çocukları ile ilgili yaşadıkları bazı sorunları veya anlaşmazlıkları, onlara karşı şiddet uygulayarak veya onları cezalandırmak suretiyle çözmeye kalkışmaları, bu tekniğin çocuklar tarafından da kullanışlı bir tarz olarak örnek alınma olasılığını artırır. Aile içinde öğrenilen bu davranış biçiminin, sonraki süreçte okul ortamında akranlarına veya öğretmenlerine yöneleceği söylenebilir (Flannery, 1997). Bu çerçevede çocuklarına karşı sert/katı davranan, reddedici ve ihmal edici tutumlar sergileyen ebeveynlerin çocuklarının, saldırgan şiddet davranışlarını gösterme olasılıklarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Earls, 1994; Fraser, 1996). Bu bağlamda, şiddet davranışının önde gelen ailevi kaynaklarından biri olarak, aile içerisinde yaşanan şiddet eylemleri görülebilir. Şiddet eylemlerini gerçekleştiren bireylerin, şiddet davranışı sergilemeyen bireylere kıyasla daha çok aile içi şiddete maruz kalınan aile ortamlarında büyüdükleri söylenebilir. Bu nedenle, şiddet pratiklerinin kaynaklarını ailede arayan bazı araştırmacıların, aile veya ev ortamındaki çocuk ihmali, çocuğa kötü muamele veya çocuk istismarı ile şiddet ilişkisi-

sine odaklandıkları görülmektedir. Daha önce yapılan araştırmalarda, şiddet davranışının görülmediği ailelerden gelen gençlerin % 38'inin, ergenlik dönemlerinde şiddet veya suç davranışlarını sergiledikleri saptanmıştır. Bu çalışmada, şiddet davranışlarından (eşler arasındaki şiddet, aile çatışma iklimi veya çocuğa kötü muamele) sadece bir biçiminin uygulandığı ailelerden gelen gençlerin suç işleme oranı ise % 60 olarak tespit edilmiştir ve aile ortamında şiddet davranışının her üç biçimine (eşler arasındaki şiddet, aile çatışma iklimi veya çocuğa kötü muamele) de maruz kalan ergenler için bu oran % 78 olarak saptanmıştır. Bu nedenle, aile içindeki şiddet veya kötü muameleye ilişkin olumsuzlukların artması ile paralel bir biçimde çocuğun şiddete eğilimli olma olasılığı da artmaktadır. Bu çerçevede, çocuğun ev ortamında şiddete maruz kalmasının, onun okulda şiddet davranışı içerisinde girme riskini artıracığı ileri sürülebilir (Flannery vd., 1997). Goddard ve Hiller (1993), Stanley ve Goddard (2004) gibi araştırmacılar da çalışmalarında, partner şiddeti ile çocuğa kötü muamele (cinsel ve fiziksel istismarı) arasında ilişki bulmuşlardır. Örneğin Stanley ve Goddard (2004), kötü muameleye maruz kalan çocukların genelde kriminal davranışlar sergileyen ailelerden geldikleri ve sonraki süreçte çocukların da ebeveynleri gibi kriminal davranışlara katıldıklarını saptamışlardır. Bu araştırma, çocuklara kötü muamelede bulunmanın, kriminal ve antisosyal davranışlarla ilintili olduğunu göstermiştir. Benzer biçimde yapılan diğer bir araştırma, çocuklarına kötü davranan babaların % 45'inin, sabıka kayıtlarının olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, kendi çocuklarını öldüren babaların %65'inin de daha önceden mahkumiyetleri olduğu saptanmıştır (Stanley ve Goddard, 2004). McCord (1979)'e göre, çocukluktan sonraki dönemlerde gerçekleştirilen şiddet davranışlarının % 36'sı, çocukluk dönemindeki ebeveyn denetiminin yetersizliği, çocukların annelerinin kendilerine duydukları güven eksikliği, çocukların ebeveynler

arası çatışmaya, kavgaya veya saldırganlığa maruz kalmaları gibi faktörler sayesinde açıklanabilir. Konuya ilişkin olarak yapılmış araştırmaların ortaya koyduğu genel sonuçlar, fiziksel çocuk istismarının en yüksek düzeyde gerçekleştiği ailelerin, aynı zamanda geçmişte de çocuk istismarının en çok gerçekleştiği aileler olduğunu göstermektedir. Bu saptama, çocukluk döneminde fiziksel şiddete maruz kalan bireylerin, şiddete daha çok eğilimli hale geldikleri ve sonraki dönemlerde şiddet davranışları sergileyecekleri sonucunu çıkarmamızı sağlamaktadır. Benzer biçimde, antisosyal eğilime sahip olan, suç işlemiş ve uyuşturucu madde kullanan ebeveynlerin olduğu bir aile ortamında yetişen/büyüyen çocuğun, şiddete eğilimli olma olasılığının daha yüksek olacağı tahmin edilebilir. Ülkemiz açısından öne çıkan temel ailevi risk faktörleri olarak; ebeveyn denetiminin ve disiplinin yetersizliği, ebeveynler arasındaki şiddet pratiklerinin varlığı, dışlama, dövme, korkutma, baskılama gibi çocuklara yönelik ortaya çıkan kötü muamele, ebeveynlerin çocuklarına yeterli düzeyde zaman ayıramamaları ve dolayısıyla onları ihmal etmeleri gibi etkenler sayılabilir.

2.3.3 Okul Ortamı

Okul ile şiddet davranışı arasındaki ilişkinin tartışılması konusunda okul ile ilintili ele alınabilecek değişkenlerden önemli olanları şu şekilde belirtilebilir:

- düşük düzeydeki akademik başarı,
- okula olan bağlılık düzeyinin düşüklüğü,
- okul koşulları ve iklimi,
- çeteye katılma.

Yapılan araştırmalar düşük düzeydeki okul bağlılığının, suçluluğun ve şiddet davranışının önde gelen bir faktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Hirschi (1969), 4000 lise

öğrencisi üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında, bireylerin okul gibi geleneksel sosyal kurumlara olan bağlılıklarının zayıflamasıyla suç işleme oranlarının artış eğilimi göstermesi arasında bir ilişki bulmuştur. Yapılmış bazı araştırmalar da (Gibbons, 1981; Maguin ve Loeber 1996; Hagan ve Simpson, 1978; Hindelang, 1973; Krohn ve Massey, 1980; Jenkins, 1995 ve 1997) Hirschi'nin bu araştırmasıyla örtüşen bulgular ortaya koymuştur. Bir anlamda bu araştırmalar, okula bağlı olan ve okul etkinliklerine yüksek düzeyde katılan bireylerin muhtemelen daha az suç işlediklerini ortaya koymuştur. Gelişmiş ülkelerde okula bağlılık ve okulla ilintili aktivitelere katılım düzeyi ile suçluluk arasındaki ilişkiyi saptama açısından yapılan çok sayıda araştırma; okula bağlılık düzeyi düşük olan ve okulu sevmeyen öğrencilerin, okulu seven ve okula bağlı olan öğrencilere oranla daha fazla suç işlediklerini (Conger, 1976; Hindelang, 1973; Hirschi, 1969; Sydlitz ve Jenkins, 1998) ortaya koymuştur. Okul ve şiddet ilişkisini, okul bağlamında (okul koşulları ve iklimi) analiz eden araştırmalar, öğrencinin okul sistemi içerisinde diğer öğrencilerle ve okul personeli ile olan ilişkisine odaklanmaktadır. Okul iklimi (climate) analizlerinde sıklıkla "güvenli bir okul" tanımına gönderme yapılmaktadır. Etkili ve güvenli okulların özellikleri arasında; yöneticilerin öğrenci problemlerine ilgi duyan bir yapıya sahip olması, ebeveynler ile okul yönetimi arasında işbirliğinin sağlandığı, öğrencilerin okul etkinliklerine katılım düzeyinin yüksek olduğu ve okulun fiziksel çevresinin güvenli olması gibi hususlar belirtilmektedir (Hernandez ve Seem, 2004). Welsh (2000), okulların da insanlar gibi, kendilerine özgü kişilikleri ve iklimleri olduğunu ileri sürmektedir. Bir okulun iklimi ile kast edilmek istenen; öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler arasında bir etkileşim biçimi haline gelen yazılı olmayan inançlar, değerler ve tutumlardır. Sınıf ve okul ortamının bireylerin davranışları üzerinde etkili olduğu varsayımından hareket eden bazı araştırmacılar; bireylerin sınıf içindeki iliş-

ki düzeylerini, sınıf ortamının başarıya odaklı yapıya sahip olup olmadığı ile suç ve şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi irdelemektedirler. Düzensizlik, suç ve şiddete neden olabileceği düşünülen okul faktörleri şu şekilde belirtilmektedir:

- okulun/sınıfın aşırı kalabalık olması,
- yüksek düzeyde öğrenci/öğretmen oranı,
- ders programlarının yetersizliği/derslere ilgideki yetersizlik,
- düşük düzeydeki akademik başarı ve işleri aksatmaya yol açıcı bir ilgisizlik
- düşük düzeydeki araç gereç tasarımı ve binaların, hem izolasyonu artıran hem de içsel iletişimi engelleyen taşıyabilir veya portatif türden olması,
- liderlerin veya yöneticilerin, tahrik edici ortamları tanımlamada yetersiz olmaları, problem çözme konusunda ilgisiz olmaları, yapılacak hiçbir şeyin olmadığına inanmaları, diğer bir deyişle, ne yapılacağını bilmemelerinin yol açtığı yetişkin başarısızlığı (Flannery, 1997).

Sprott (2004), okul iklimi ile sınıf ikliminin suç ve şiddet davranışı üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında; okul ikliminin suç ve şiddet davranışı üzerinde herhangi bir etkisini saptayamazken, sınıf ikliminin suç ve şiddet davranışı üzerinde etkili olduğunu saptamıştır. Söz konusu araştırmada özellikle güçlü akademik odaklanmanın, mala yönelik suçların düşük düzeyde gerçekleşmesi ile ilgili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Sınıftaki olumlu sosyal ilişkilerin şiddet davranışı üzerindeki etkisi ise, beklenildiğinden daha az çıkmıştır. Ancak, bu araştırma; sınıf içinde olumlu sosyal etkileşimin varlığının, akademik odaklanmaya kıyasla düşük düzeydeki şiddet davranışı ile olan ilişkisinin daha güçlü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sprott, okul ikliminin de suç ve şiddet davranışı üzerindeki etkisinin dolaylı olabileceğini belirtmiştir.

Burada kısaca değinilecek diğer bir husus da, okullardaki çete oluşumlarıdır. Çeteleşme, güvenli okul oluşumunun önündeki temel engelleyici unsurlardan birini oluşturmaktadır. Bazı problemlili öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları çete ve çete benzeri oluşumlar, okul ortamlarında şiddet terörünün yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Herhangi bir çeteye mensup olanlar özellikle öğrencilerden haraç alma, öğrencilere uyuşturucu satma, öğretmenlere ve okul yöneticilerine saldırma, zorbalık yapma, bireyleri tehdit etme gibi davranışlar gerçekleştirilmektedirler.

Fagan (1995)'ın şiddet davranışının ortaya çıkışı ile ilgili geliştirdiği beş aşamalı model aynı zamanda çete oluşumlarını da açıklamaktadır. Bu modelin, şiddet davranışının bütüncül (aile sorunları, akran etkisi, uyuşturucu etkisi vb.) ve gelişimsel bir analizini ortaya koyduğu söylenebilir. Şiddet davranışının gelişimini aşamalı olarak açıklayan model şu şekilde özetlenebilir:

I. Aşama: Ebeveynlerin (anne-baba) ihmali ve ilk dönemlerde çocuğun ev yaşamından kopması: Ebeveynlerin boşanması, çocuğun anne veya babadan sadece herhangi birinin yanında yetişmesi, yaşamın ilk döneminde çocuğun babasız yetişmesi, çocuğun yetişme düzenini sürekli değişmesi, ebeveynlerin sık sık kavga etmeleri, çocuğun fiziksel olarak engellenmesi, çocuğun veya aile bireylerinden birinin küçük yaşlarda cinsel tacize uğraması, yetişme ortamında sert ve acımasız tutumların varlığı ve çocuğun sevgiden yoksun bir biçimde büyümesi, çocukta düşmanca tutumların gelişimi, sıkıntı ve hiperaktifliğin varlığı, babanın ilgisizliği gibi faktörler çocukta agresifliğin ve şiddet eğilimliğinin gelişiminde etkili olan unsurlardır.

II. Aşama: Çocuğun, aidiyet arayışı ve bir çeteye aidiyet duymaya başlaması: Bu aşama, çocuğun davranışının bozulmaya başladığı bir dönemi tanımlamaktadır. Çocuğun bu dö-

nemde, başka çocukları sömürmekle tatmin olduğu ve annesine vurmaya başladığı görülmektedir. Ayrıca, çocuğun okulda, görevliler tarafından idare edilmesi güçleşmekte ve çocuk, normal çocuklar tarafından okulda dışlanmaktadır. Dışlanan çocuk kendisi gibi agresif veya şiddet davranışını sergileyen bireylerle tanışarak, onlarla ilişki kurmaya başlamaktadır. Bu süreçte okulda başarısız olan çocuk, diğer antisosyal davranış sergileyen çocuklarla birlikte okula ve öğrenmeye ilgi duymamakta ve dolayısıyla çocuğun, sosyal ve ahlaki kavramları öğrenme isteği de zayıflamaktadır. Çocuğun başarısız olması ile birlikte eğitim ve yaşam düzeylerine ilişkin beklentileri de azalmaktadır. Bu düşük düzeydeki beklentiler, öğretmenlerin ve aile bireylerinin tutumları ile daha da pekişmektedir. Zayıf denetimin, evde de devam etmesi, agresif akran grubu ile olan birlikteliğin devamı ve eve yönelik düşmanca tutumların gelişmesi gibi süreçler sonuçta, bireyin bir suçlu çeteye katılması ile sonuçlanmaktadır.

III. Aşama: Çocuğun, suçlu çeteye katılması ve çetenin birlik çağrısına uyması: Çocuk 11 yaşına geldiğinde, kötü alışkanlıkları ve tutumları iyice belirginleşmeye başlamaktadır. Çocuk özellikle, 15 yaşına geldiğinde ise, suç işlemeye kalkışmaktadır. Bireyin kendisini akran grubuna ait hissetmesi veya arkadaş grubunu temel referans almaya başlaması, onun şiddet ve suç yönündeki kişilik durumunu pekiştirici bir etki yapmaktadır.

IV. Aşama: Bireyin şiddet suçlarını veya davranışlarını işlemeye başlaması veya kriminal bir çeteyi oluşturabilecek düzeye gelmesi: Bu aşama, silahlanma aşaması olarak görülebilir. Çünkü, çocuk bu aşamada, silah taşımaya başlamaktadır. Çocuğun, silaha sahip olması ilk başlarda daha çok kendini koruma amaçlıdır. Ayrıca, çocuk ve suç işleyen arkadaşları bu dönemde, başkalarını sömürmek için şiddet kullanmaya başlarlar.

V. Aşama: Yeni bir çocuğun ve suçlunun doğduğu son aşama: Bu aşama, suçlulukta uzmanlaşmayı ve suç kariyerinin üst noktasını oluşturmaktadır. Gelecekteki şiddet suçlarının ortaya çıkışını formüle eden bu beş aşamalı model, şiddet olgusunu; ebeveynlerin çocuklarına karşı, sevgisizliği ve ilgisizliği üzerine temellendirmiştir (Fagan, 1995; Fagan, 1996). Ancak şiddet eylemi sergileyen veya çeteye katılan bireylerin tümünün bu modelin öngördüğü biçimde benzer süreçleri ve aşamaları izlemeyeceği de bir gerçektir. Bu model, özellikle çocuğun ailede başlayan ihmalinin ve akran grubu ile pekişen suçluluk sürecinin çeteleşme ile sonuçlanmasını açıklaması açısından önem taşımaktadır.

Gerek yukarıda belirtilen çok sayıda şiddet risk faktörleri, gerekse okul/sınıf ikliminin şiddet davranışı ile olan ilişkisine vurgu yapan araştırmacıların yaklaşımları, şiddet davranışının çok kompleks ve çok yönlü bir nitelik arz ettiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, şiddet davranışının temelinde her zaman tekil unsurların aranması, konunun bütüncül açıdan ortaya konulmasını olanaksız kılmaktadır. Genelde, şiddet davranışının çok sayıda etkenin etkileşim sürecinden kaynaklandığı bir gerçektir. Bu çerçevede (Salts vd., (1995); aile ilişkileri, okul davranışının problemlili olması, madde kullanma ve suçlu davranışı gibi etkenlerin tümünün birlikte ergenlerin şiddet davranışı ile ilintili olduğunu ileri sürmektedir. Aynı şekilde, ekonomik olumsuzluklar ve gerilimli yaşam biçimleri de şiddet davranışının güçlü göstergeleri olarak saptanmıştır (Garrett, 1995). Ögel vd., (2005) şiddet davranışının önde gelen risk faktörlerini; içine kapanık olmak, yoğun bir izolasyon içinde olmak, şiddete maruz kalmak, başkaları tarafından kolaylıkla kızdırılabilen bir yapıda olmak, aşırı alınganlık göstermek, kendisine rahat verilmediği veya haksızlık edildiğini düşünmek, okul başarısızlığının düşüklüğü, öfke kontrolünün yetersizliği, geçmiş yaşamında şiddet davranışının varlığı, madde kullanmak, dürtüsel olmak, çok çabuk

hayal kırıklığını yaşamak ve bunu tolere etmede başarısız olmak şeklinde ifade etmektedir.

Debarbieux (2003) ise okul şiddetinin temelinde sosyal eşitsizlikleri görmektedir. Bu sebeple ona göre, okullardaki şiddetin sosyolojisi bir dışlanma sosyolojisidir. Sosyal öğrenme kuramcıları da, modern toplumlardaki şiddet davranışlarının kaynakları olarak genelde aile yapıları, çevresel deneyimler ve kitle iletişim unsurlarını görmektedirler (Siegel, 1989). Diğer bir deyişle sosyal öğrenme teorisyenlerine göre şiddet davranışı öğrenme sürecinde kazanılan bir davranış biçimi olduğu için; aile parçalanması, ebeveynlerin suçluluk durumları, otorite yapıları, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme durumları gibi aileye ilişkin sorunlar, şiddet görüntülerinin kitle iletişim araçlarındaki yaygınlık düzeyi ve anti-sosyal veya suçlu akran grubunun varlığı gibi faktörler bireylerin şiddete eğilimli olma süreçlerinde etkili unsurlar olmaktadır. Tüm bu değişkenlerin yanı sıra şiddet davranışı ile ilintili olarak değinilmesi gereken diğer bir unsur da, geleneksel toplum yapılarının modernleşme süreci içerisinde zayıflamasıdır. Bireyi kollayıcı ve koruyucu toplum yapılarının sarsılmasıyla bireylerin giderek daha çok yalnızlaştığı bir gerçektir. Bu yalnızlaşma, bireyde modern yaşama biçimine karşı bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bu hayal kırıklığı da, bireylerde öfkeyi tetikleyici bir etki yapabilmektedir. Bu çerçevede özellikle Martin Scorsese'in çoğu filmlerinde, modernliğin yarattığı hayal kırıklığı ile şiddet davranışı arasındaki ilişkiye göndermeler yapması önemlidir. Ona göre "şiddet, modern toplumun hayal kırıklıklarından ve duygusal soğukluğundan doğar" (Atayman, 2002). Scorsese'in filmlerinin çoğunda aşırı şiddet pratiklerinin kökeni; yalıtılmışlığın, iki yüzlü bir ahlakın, aşk ve dostlukları beceremeyen bir toplumun ilişki biçiminde aranmaktadır (Atayman, 2002). Ülkemizde özellikle aşk ve sevgili cinayeti türünden şiddet olaylarını, bu anlamda "aşk ve dostlukları beceremeyen" bir gençliğin değersizleşme süreci ile ilintili olarak açıklamak mümkündür.

2.3.4 Toplumsal Faktörler

Okul şiddeti ile bağlantılı olarak toplumsal faktörler başlığı altında ele alınması gereken faktörler ise şu şekilde belirtilebilir:

- silahların varlığı veya silahlara kolay bir biçimde sahip olabilme,
- uyuşturucuyu elde edebilme ve kullanma,
- şiddetin yaygınlığı,
- suçlu arkadaş grubunun varlığı/çete oluşumları,
- kitle iletişim araçlarının etkisi,
- yüksek düzeydeki geçici nüfus ve ekonomik yoksunluk,
- şiddet davranışını sıradan ve normal görülmesini sağlayan bir kültürel yapının varlığı.

Gençler ve çocuklar arasında ateşli silah ve bıçak gibi kesici aletleri taşıma/yanında bulundurma alışkanlığının giderek arttığı söylenebilir. Ülkemizde de çok sayıda öğrenci veya çocuğun yanında kesici alet taşıdığı ve bunları okula götürdükleri bir gerçektir. Ögel ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada (2005), hayatı boyunca en az bir kez bıçak, çakı yada benzeri kesici alet taşıyanların oranı, % 22.6 olarak saptanmıştır. Bu oran, yaklaşık olarak her dört öğrenciden birinin herhangi bir zamanda kesici alet taşıdıklarını göstermektedir. Deneklerin % 9.8'i de, ateşli silah taşıdıklarını belirtmişlerdir. Araştırma grubunda yer alan deneklerden % 26.3'ü, hayatı boyunca en az bir kez başkasını yaraladıklarını ifade etmişlerdir. Şiddet olayları sonucunda başkasını yaraladığını belirtenlerden yarıya yakını bu yaralamayı 13-15 yaşları arasında yaptıklarını dile getirmişlerdir (Ögel vd., 2005). Özcebe ve arkadaşları da araştırmalarında; öğrencilerin % 19.8'i çakı, bıçak, kuru sıkı tabanca ve tabanca gibi kesici alet ve silah taşıdıklarını saptamışlardır (2006).

Sanders (1999), şiddet davranışı ile silah kullanma arasındaki ilişkiyi şu şekilde belirtmektedir: “Eğer insanın yaşamında her şey kötü gitmişse birini, bir insanı vurmamak durumu kurtarır. Eğer insan kendini bir hiç, bir sıfır gibi hissediyorsa silah güç verir. İnsan etrafındaki her şeyden korkuyorsa, silah dünyayı bir köşeye sıkıştırabilir. Eğer insan kendisini “Görünmez Adam” gibi, bir hayalet gibi hissediyorsa silah ona gerçek olma fırsatını sağlayacaktır. Hayaletin, hatta meleğin karşıtı ağır, yoğun bir şey, örneğin demirdir” (Sanders, 1999). Şiddet davranışının önde gelen kaynaklarından biri de, uyuşturucu madde kullanmaktır. Yabancı literatürde yer alan çok sayıda araştırma, uyuşturucular ile şiddet davranışı arasındaki ilişkiyi saptamıştır (Riley, 1998; Leukefeld vd., 1998).

Öğrencilerin ikamet ettikleri ve gittikleri okulların bulunduğu yerleşim yerlerinde, aynı şekilde okul ortamlarında şiddet davranışının yaygın olmasının da, şiddet olaylarını körükleyici bir etkide bulunduğu söylenebilir. Bir anlamda, şiddet olaylarının yaygın olarak işlendiği toplumlarda, şiddet davranışı sıradanlaşmakta ve bireyler giderek şiddet eylemlerine alışmaktadırlar. Bu durum, şiddetin meşrulaşmasına ve normal bir davranış biçimi olarak algılanmasına yol açabilmektedir. Akran grubu da ergenlerin, psikososyal gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Ergenler özellikle; aidiyet duygusu, duygusal destek ve davranışsal normları kazandıran bir işleve sahip olması açısından akran gruplarını tercih etmektedir. Özellikle, ev ortamında veya aile içerisinde ebeveynlerden gerekli ilgi ve desteği bulamayan çocuklar, kendilerine ilginin gerçekleşebileceği yeni ortam arayışlarına yönelmektedirler. Aynı şekilde okulda başarısız olan çocuklar, kendileri ile bazı benzer özellikler sergileyen antisosyal akran grupları ile birlikte olma yönelimi içerisinde olmaktadır. Dolayısıyla konuya ilişkin yapılmış araştırmalar da, saldırgan davranışların önemli bir oranının akran gruplarıyla birlikte gerçekleştirildiği ve antisosyal davranış sergileyen

akranlarla olan ilişkisinin, suç ve şiddet davranışını kazanmanın güçlü bir göstergesi olduğu yönünde bulgular saptandığı (Bourduin ve Schaeffer, 1998) bilinen bir gerçektir. Şiddet davranışının önde gelen bir kaynağı olarak gösterilen diğer bir unsur da kitle iletişim araçlarıdır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de okuldaki şiddet olaylarının artışından sorumlu tutulan unsurların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Okul ve şiddet ilişkisi üzerinde fikir ileri süren çok sayıda araştırmacının son dönemlerde şiddet olaylarının artışından, kitle iletişim araçlarındaki şiddet içerikli program, dizi veya filmleri sorumlu tuttukları bilinmektedir. Bu çerçevede çok sayıda yönetici, öğretmen ve öğrenci; okullardaki şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak çocukların özellikle izledikleri filmlerin kahramanlarına öykündükleri ve okulda akran grupları içerisinde söz konusu bu kahramana/kahramanlara özgü bir tavır ve dil geliştirdiklerini yaygın olarak belirtmişlerdir (Şubatlı vd., 2006).

Medya veya kitle iletişim araçları ile şiddet arasındaki ilişki günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Kitle iletişim araçlarının, bireylerin şiddet davranışları üzerindeki etki düzeyi konusunda hâlâ bir fikir birliğinin sağlandığı söylenemez. Ancak, bazı şiddet olaylarının, kitle iletişim araçlarındaki şiddet görüntülerinden etkilenecek şekilde işlendiği bilinen bir gerçektir. Örneğin, “Katil Doğanlar” (Natural Born Killers) filminin gösterildiği bazı ülkelerde, meydana gelen bazı şiddet olaylarının bu filmde esinlenerek gerçekleştirildiği haberi medyada yer almıştır. 1996 yılında Fransa’da 18 ve 17 yaşlarında iki sevgilinin 16 yaşında Tunuslu bir genci 40 bıçak darbesi ile öldürmelerinin ardından yakalandıklarında polisteki ilk ifadelerinde, cinayeti; Oliver Stone’un “Katil Doğanlar” filminden esinlenerek işlediklerini belirtmişlerdir. Daha önceden de Fransa’da 1994 yılında iki Fransız genç, üç polisle bir taksi şoförünü aynı filmin etkisinde kalarak öldürdüklerini dile getirmişlerdir. Benzer biçimde, İskoçya’da bir ilkokulu basıp 16 çocukla iki öğretmenin katledilmesi ile

sonuçlanan bir cinayet olayından sonra söz konusu ülkede “Katil Doğanlar” filminin video kaset dağıtımının durdurulduğu belirtilmektedir (Dündar, 1996). Ülkemizde de şiddet davranışı gerçekleştiren bazı çocukların göz altına alındıklarında, ilk ifadelerinde bir dönem yayınlanan “Kurtlar Vadisi” dizisinden etkilendiklerini ileri sürdükleri bilgisi medyada yer almıştı. Bu ve benzeri olaylar, şiddet ile medya ilişkisinin gündeme taşınıp tartışılmasına yol açmaktadır. Bu sebeple gelişmiş ülkelerde, şiddetin medyadaki görünürlük düzeyine ilişkin olarak bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Medyadaki şiddetin üç temel etkisi olduğu belirtilmektedir: Birincisi, yüksek düzeyde şiddet görüntülerine maruz kalan çocukların agresif tutumları daha çok kazanacakları ve izledikleri şiddet görüntülerinden sonra akranları ile daha çok agresif davranış sergileyecekleri yönündeki yaklaşımdır. İkincisi, daha kronik ve uzun süreli olarak medya şiddetine maruz kalan bireylerin, şiddet davranışına ve onun sonuçlarına giderek daha çok ilgisiz olmaya (desensitization) başladıkları yönündeki iddialardır. Silahla öldürme veya ateş etme, patlama, araba çarpışmaları/kaza gibi olayların izlenmesi çocuklarda şiddet davranışının normal bir davranış olarak algılanmasına yol açabilir. Üçüncüsü ise, televizyonda çok sayıda şiddet görüntüsünü izleyen çocukların “tehlikeli/kötü dünya sendromu” (mean world syndrome) geliştirdikleri belirtilmektedir. Bu sendrom, çocukların izledikleri şiddet görüntüleri sayesinde gelecekte kendilerinin de şiddet davranışının mağduru olacakları yönünde bir korku geliştirdikleri ve bu korkunun artarak onlarda bir huzursuzluk yaratabileceği şeklindeki patolojik bir durumu tanımlamaktadır. Bu sendromun temelinde, şiddet görüntüleri sayesinde çocuğun giderek dünyayı kötü ve tehlikeli bir yer olarak görmeye başlaması ve dolayısıyla kendisini koruma yönünde bir düşüncenin gelişmesi bulunmaktadır. Ayrıca, çocukların erken dönemlerde gerçek ile fanteziyi birbirlerinden ayırmalarının da oldukça güç olduğu

düşünüldüğünde, şiddet görüntülerini yoğun bir düzeyde izleyen bazı çocuklarda bu sendromun ortaya çıkabileceği söylenebilir (Flannery, 1997).

Toplumumuzda, sorunların kaba güç kullanımını ile çözümünü olanaklı kılan bir eğilimin var olduğu ve bu eğilimin kültürel bir temele dayandığı bir gerçektir. Özellikle, ataerkil kodların daha çok baskın olduğu bölgelerde, cesaret ve öğ alma yönünde kışkırtıcı unsurları gözlemek daha kolaydır. Şiddet kodları etrafında sosyalleşmiş çocukların ve ergenlerin, okullarda kendi akranları arasında ortaya çıkan en ufak bir anlaşmazlığı bile şiddet edimi aracılığıyla çözme çabalarını bu çerçevede açıklamak mümkündür.

2.4 Şiddet Türleri

Yukarıda açıklanan şiddet etkenlerinin doğurduğu şiddet türleri çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir. Bu çalışmada şiddet etkenlerinin doğurduğu şiddet türleri bedensel (fiziksel), ruhsal(sözlü), sosyal ve cinsel şiddet olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

2.4.1 Bedensel Şiddet

Şiddetin en sık olarak uygulanan biçimidir. Sarsma, hırpalama, tokat atma, dayak atma, bireye cisimler atma, duvarlara vurma, saçından tutup yerlerde sürükleme, itme, sopa ve odun ile dövme, ellerini kollarını bağlama, zorla cinsel ilişkide bulunma, kesici delici aletlerle üzerine yürüme ve bunları kullanarak kişiyi yaralama, ateşli silahlar kullanma, kişileri öldürme gibi durumlar fiziksel şiddet uygulamalarıdır.

2.4.2 Ruhsal Şiddet

Kişiyi bağırma, başkaları önünde küçük düşürme, gurunun incitme, kişiyi fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme,

kişinin duygu ve düşüncelerini açıkça ifade özgürlüğünü elinden alma, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama, kişinin hareket özgürlüğünü kısıtlama, kendi aile bireyleriyle veya arkadaşlarıyla iletişimini yasaklama, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğünü kısıtlama gibi fiziksel bir baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını bozucu eylemlerin tümü ruhsal şiddet kapsamındadır.

2.4.3 Sosyal Şiddet

Sosyal yaşamın kısıtlanması, engellenmesi, arkadaşlarıyla görüşmesini, dışarı çıkmasını yasaklamak, takip, aşağılamak, başkalarının yanında alay etmek, sözünü kesmek, zorla evlendirmek, töre baskısı yapmak sosyal şiddet kapsamındadır. Ayrıca bireyin ait olduğu toplumsal yapının kurallarını bozucu davranışlar veya kural tanımamazlık da sosyal şiddet kapsamında yer alır.

2.4.4 Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet cinsellik içeren sözler söyleme, sarkıntılık etme, sıkıştırma, elle rahatsız etme ve benzeri davranışlar içermektedir. Kişilerin istekleri dışında ve istemedikleri biçimde cinsel ilişkiye zorlamak, korkutan ve kıran davranışlar, kadınlığını / erkekliğini aşağılamak, taciz, cinsel organlara zarar vermek, namus ve töre baskısı ile cinayet işlemek cinsel şiddet kapsamındadır.

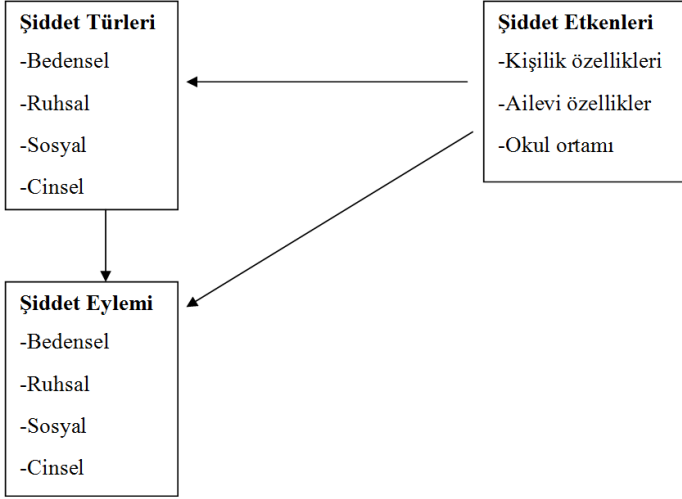
3. BİR ARAŞTIRMA ÖRNEĞİ

Bu bölümde gençler arasında şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenleri üzerine hazırlanmış bir yüksek lisans tezi kapsamındaki bir araştırmanın modeli, model kavramlarının açıklaması, evreni ve örneklemini, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma biçimi ve çözümlenmesi yer almaktadır.

3.1 Şiddet Modeli

Bu araştırmaya genel tarama modelinde olup, bağımsız ve bağımlı değişkenler arasında ilişkisel tarama yapılmıştır. Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin şiddet davranışlarının, öğrencilerin niteliklerine (cinsiyet, lise türü, kişisel, ailevi ve okul ortamı özellikleri) göre gösterdiği farklılıklar ve şiddet etkeninin, şiddet türüne etki etme düzeyleri incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Şiddet etkenleri ve doğurduğu şiddet davranışları ve şiddet türleri arasındaki etkileşim aşağıdaki gibi modellenmiştir. Bu modele göre şiddet davranışları bağımlı değişkenleri, şiddet kaynakları ise bağımsız değişkenleri göstermektedir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki etkileşim “şiddet modeli” adıyla belirtilmiştir.

Şekil 3.1: Şiddet modeli.

Bu modele göre, bir şiddet davranışının arkasında yatan bir veya daha fazla şiddet etkeni yer alır ve gösterilen şiddet davranışı da bir şiddet türüne dâhil olmaktadır. Örneğin arkadaşlarına tokat atan bir öğrencinin bu davranışının temelinde kişilik özellikleri veya aile ortamına ait özel durumlardan söz etmek mümkündür. Çünkü bu davranış daha çok bu iki etkenle ilişkilidir. Ailesinde benzer davranışları küçük yaşlardan itibaren gören bir kişinin bu davranışlarda bulunması olağandır. Ayrıca kişilik olarak aceleci, sabırsız, tahammülsüz olan bireylerin kısa yoldan fiziksel şiddete baş vurması olasıdır. Gösterilen bu davranış şiddet türü olarak bedenssel veya fiziksel şiddet kategorisindedir. Bu modelin kurulmasında kişilik özelliklerinin etken olduğu şiddet davranışlarının belirlenmesi için Hirschi ve Hindelang (1977)'in yaptığı çalışmalardan, ailevi özellikler ve şiddet davranışları etkileşiminin belirlenmesinde Buka ve Earls (1993) ile Flannery (1997) 'nin yaptığı çalışmalardan, okul ortamı özellikleri ile şiddet davranışları etkileşiminin belirlenmesinde de Hirschi (1969), Conger (1976), Hindelong (1973), Sydltiz ve Jenkins (1998)'in çalışmalarından yararlanılmıştır.

Anketler doğrultusunda öğretmenler tarafından cevaplandırılması beklenen “şiddet türleri”, modelin bağımlı değişkenlerini; öğrenciler tarafından cevaplandırılması beklenen “şiddete yönelimi etkileyen faktörler” ise modelin bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

3.1.1 Veri Toplama Aracı

Şiddete eğilim nedenleri ve şiddet türleri arasındaki etkileşimi modelleyen şiddet modelinin uygulanması amacıyla literatür taraması sonucu geliştirilen bir anket bu araştırmanın veri toplama aracıdır. Anket maddeleri şiddet modelindeki temel bileşenler olan şiddet türü, şiddet eylemi ve şiddet etkeni arasındaki etkileşimin niteliği hakkında bilgi verecek biçimde düzenlenmiştir. Anket maddeleri hem öğrenci hem de öğretmenlere uygulanarak şiddet davranışlarının türü ve kaynağını belirlemeye yönelik veri toplanmıştır. Anketin demografik ve sosyo ekonomik özellikleri belirleyen kısmından elde edilen veriler belirlenmiş olan şiddet türü ve şiddet etkenlerinin demografik ve sosyo ekonomik özelliklerle ilişkisini tespit etmek amacıyla kullanılmıştır. Literatür araştırması sonucu elde edilen ve örneklem grubundaki öğrencilerle bu öğrencileri tanıyan öğretmenlere uygulanan anket maddeleri aşağıda sıralanmıştır.

Öğrenci anket maddeleri

1. Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanırım.
2. Bana ait herhangi bir eşyayı, bir başkasıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
3. Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uğrarım.
4. Anne ve / veya babam, yaramazlık/hata yaptığım zaman beni azarlar.

5. Öğretmenim (öğretmenlerim) beni notla tehdit eder.
6. Evde istediğim kadar TV seyredebilirim.
7. Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan (haraç kesen) kişi ve /veya gruplar (çeteler) bulunur.
8. Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşur.
9. Yaşım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.
10. Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum.
11. Yaşıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.
12. Okul çevresinde uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satan insanlar bulunur.
13. Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.
14. Annem çok sinirlendiğinde babama fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
15. Sürekli olarak kullanmak zorunda olduğum ilaçtan dolayı okuldaki sosyal faaliyetlere katılmada zorluk yaşıyorum.
16. Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.
17. Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur.
18. Babam çok sinirlendiğinde anneme fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
19. Öğretmenim (öğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.
20. Okul civarında bulunan internet cafe vb. yerlere fırsat buldukça uğrarım.
21. Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.

22. Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
23. Anne ve / veya babam, isleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.
24. Okulda, bazı öğretmen ve/ veya idareciler bana sözlü Şiddet uygular.
25. Yeni bir Şey öğrenirken zorluk yaşıyorum.
26. Sınıfımız çok kalabalık olduğu için öğretmenim bana zaman ayırmakta zorlanır.
27. Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşırım.
28. Hata yaptığım zaman, öğretmenim (öğretmenlerim), bana fiziksel Şiddet uygular.
29. Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.
30. Annemin ve / veya babamın, bana istediğim Şeyleri almaları için ağlarım ve /veya küserim.
31. Okulda ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere de yer verilir.

Öğretmen anket maddeleri

1. Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.
2. Öğrenci, arkadaşlarını tehdit eder.
3. Öğrenci, hayvanlara bilerek ve isteyerek zarar verir, hayvanların canını yakacak oyunlar oynar, şakalar yapar.
4. Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.
5. Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dâhil etmek istemez ve /veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.
6. Öğrenci, muhtelif yerlere (sıra, masa, duvar vb.) cinsel içerikli yazı yazar veya şekil çizer.
7. Öğrenci, zihinsel ya da bedensel engeli olan kimseleri ya da yaşlıları sözle küçük düşürür.
8. Öğrenci, kamu mallarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
9. Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.
10. Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.
11. Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.
12. Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.
13. Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.
14. Öğrenci, hırsızlık yapar.
15. Öğrenci arkadaşlarına ve /veya kendinden küçük öğrencilere onları korkutma amaçlı sözler sarf eder, hikâyeler anlatır vb.
16. Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.
17. Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına (ve /veya kendinden küçüklere) cinsel içerikli davranışta (taciz) bulunur.
18. Öğrenci, kendi eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.

19. Öğrenci, cinsellik içeren şarkı veya şiirler söyler veya okur.
20. Öğrenci, arkadaşlarını yaralar ya da yaralamaya çalışır.
21. Öğrenci, başkalarının eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
22. Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.
23. Öğrenci, yanında çakı, çakmak, zincir vb. alet getirir.
24. Öğrenci, arkadaşlarına küfür eder.
25. Öğrenci, cinsel içerikli hareketler yapar.

3.2 Model Kavramlarının Açıklanması

Modeli oluşturan kavramlar şiddet etkenleri kapsamında kişilik özellikleri, ailevi özellikler, okul ortamına ait özellikler olarak belirlenmiştir. Şiddet türleri ise bedensel, ruhsal, sosyal ve cinsel şiddet biçiminde ifade edilmiştir.

3.2.1 Şiddet Etkenleri

Şiddete kaynaklık eden etkenler genel olarak kişisel özellikler, ailevi özellikler ve okul ortamı olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Her bir faktörün etkisini ölçmek amacıyla hazırlanan sorular öğrencilere yöneltilerek alınan cevaplar analiz edilmiştir. Her bir şiddet etkenini belirlemek amacıyla hazırlanan anket maddeleri aşağıdaki gibi kişilik özellikleri (K), ailevi özellikler (A) ve okul ortamı (O) ana başlıkları altında kodlanmıştır. Ana başlıkların her birinin bileşenlerini belirlemek amacıyla literatür araştırmasından elde edilen bilgiler ışığında anket maddeleri düzenlenmiştir. Bu maddeler ait olduğu ana başlıklar altında sıralanmıştır.

3.2.1.1 Kişilik Özellikleri

Anket maddelerinde kişisel özellikleri betimleyici cümleler ile öğrencinin davranışlarına etki eden kişilik özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Her bir öğrenci anket sorularını okuduktan sonra kendisini en gerçekçi biçimde ifade edecek durumu belirtmesi konusunda uyarılarak, mümkün olduğunca gerçekçi ve tarafsız veri toplanması amaçlanmıştır. Aşağıda kişilik özelliklerini belirlemede kullanılacak anket maddeleri kodlarıyla birlikte sıralanmıştır. Bu maddeler, yapılan literatür (Buka ve Earls, 1993; Flannery, 1997) taraması sonucunda elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır.

- K1- Yeni bir şey öğrenirken zorluk yaşıyorum.
- K2- Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanıyorum.
- K3- Sürekli olarak kullanmak zorunda olduğum ilaçtan dolayı okuldaki sosyal faaliyetlere katılmam zorlaşıyor.
- K4- Yaşım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.
- K5- Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
- K6- Bana ait herhangi bir eşyayı, bir başkasıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
- K7- Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.
- K8- Yaşıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.
- K9- Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.
- K10- Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.

3.2.1.2 Ailevi Özellikler

Kişilik özelliklerinin yanı sıra ailevi özellikler de şiddet davranışlarında etken olduğundan aşağıdaki maddeler ara-

çılığıyla toplanacak verilerle şiddet davranışlarının altında yatan nedenlerden ailevi olanların belirlenmesi amaçlanmıştır. Ailevi özellikleri belirlemek amacıyla kullanılacak anket maddeleri aşağıda sıralanmıştır. Bu maddeler yapılan literatür (Buka ve Earls,1993; Flannery, 1997) taraması sonucu elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır.

- A1- Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşur.
- A2- Babam çok sinirlendiğinde anneme fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
- A3- Annem çok sinirlendiğinde babama fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
- A4- Annem ve/veya babam yaramazlık / hata yaptığım zaman beni azarlar.
- A5- Anne ve / veya babam, işleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.
- A6- Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur (ters soru).
- A7- Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşıyorum (ters soru).
- A8- Evde, istediğim kadar TV seyredebilirim.
- A9- Annemin ve / veya babamın, bana istediğim şeyleri almaları için ağlarım ve /veya küserim.

3.2.1.3 Okul Ortamı

Öğrencilerin şiddet davranışlarını, okul ortamında kendilerine karşı sergilenen tutumlar da etkilediğinden bu gruptaki anket sorularıyla okul ortamının şiddete etkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin şiddete yönelmesine etki edebilecek okul ortamı özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan anket maddeleri aşağıda sıralanmıştır. Bu maddeler

yapılan literatür (Flannery, 1997) taraması sonucu elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır.

- O1- Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uğrarım.
- O2- Okulda, bazı öğretmen ve/ veya idareciler bana sözlü şiddet uygular.
- O3- Öğretmenim (öğretmenlerim) beni notla tehdit eder.
- O4- Öğretmenim (öğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.
- O5- Hata yaptığım zaman, öğretmenim (öğretmenlerim), bana fiziksel şiddet uygular.
- O6- Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum (ters soru).
- O7- Okulda, ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere de yer verilir (ters soru).
- O8- Okul çevresinde uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satan insanlar bulunur.
- O9- Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan (haraç kesen) kişi ve /veya gruplar (çeteler) bulunur.
- O10-Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.
- O11-Okul civarında bulunan internet cafe vb. yerlere fırsat buldukça uğrarım.
- O12-Sınıfımız çok kalabalık olduğu için öğretmenim (öğretmenlerim) bana zaman ayırmakta zorlanır.

3.2.2 Şiddet Türleri

Şiddet davranışlarını tetikleyen etkenlerin belirlenmesinin yanı sıra bu etkenlerin doğurduğu şiddet türlerinin de belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanan öğretmen

anketi aşağıdaki sorulardan oluŐmaktadır. Bu anketi cevaplayan ğretmen ilgili öğrenciyi tanıyan, öğrencinin sınıf ğretmeni veya en az bir dersine giren öğretmenlerden seçilmiştir. Böylece ğrenci hakkında sağlıklı bir değerlendirmenin sonucunda veri sağlanması amaçlanmıştır. Uygulama esnasında genellikle bir ğretmen ve sınıf ğretmeni olduğu öğrenciler tercih edilerek veri toplanmıştır. Öğrenci anketinden toplanan kadar veri ğretmen anketinden de toplanmıştır. Yapılan literatür araştırması (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve zok, 2006; ınkır, 2006; Theriot vd., 2005) ışığında belirlenen Şiddet türleri bedensel (fiziksel), ruhsal(sözel), sosyal ve cinsel Şiddet olarak sıralanmıştır. Her bir Şiddet türü ve Şiddeti betimleyen madde kodlanarak veri toplanmıştır. Şiddet türleri anketinde beŐli Likert leği kullanılmıştır.

3.2.2.1 Bedensel Şiddet

Bedensel Şiddet türüne giren Şiddet davranışları genellikle fiziksel müdahale, darp veya itip kakma biçimindedir. Bu Şiddet türünü belirlemek amacıyla hazırlanan maddeler, bu tür Şiddeti ifade eden davranışları belirlemek amacıyla da kullanılmıştır.

3.2.2.2 Ruhsal Şiddet

Ruhsal (sözlü) Şiddet ruhsal olarak incinmeye yol açan sözlü ifadelerin kullanılması biçiminde gösterilen bir davranış türüdür. Bu Şiddet türünü belirlemek amacıyla hazırlanan maddeler bu tür Şiddeti ifade eden davranışları belirlemek amacıyla da kullanılmıştır.

3.2.2.3 Sosyal Şiddet

Öğrencinin içinde bulunduğu sosyal grubu rahatsız edecek davranışlarda bulunması sosyal şiddet olarak sınıflandırılmıştır. Bu şiddet türünü belirlemek amacıyla hazırlanan maddeler, bu tür şiddeti ifade eden davranışları belirlemek amacıyla da kullanılmıştır.

3.2.2.4 Cinsel Şiddet

Cinsel eğitimi eksik veya dengesiz olan kişilerin cinsellik bakımından sağlıklı davranışlarda bulunması beklenemez. Bu şiddet türünü belirlemek amacıyla hazırlanan maddeler, bu tür şiddeti ifade eden davranışları belirlemek amacıyla da kullanılmıştır.

3.2.3 Şiddet Davranışları

Bedensel, ruhsal, sosyal ve cinsel şiddet türlerini belirlemede esas alınacak şiddet davranışları aşağıda açıklanmıştır. Şiddet davranışları dört ana başlık altında toplanmıştır.

3.2.3.1 Bedensel Şiddet Davranışları

Bedensel veya fiziksel şiddet türü davranışları kişinin genellikle fiziksel müdahalesini içeren davranışlardır. Öğrencinin, arkadaşlarına vurması, tekme atması, itip kakması, arkadaşlarıyla kavga etmesi, yanında kesici delici alet taşınması, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına düşkünlük göstermesi bedensel şiddete yol açabilecek davranışlar arasına girmektedir (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve Özok, 2006; Çınkır, 2006; Theriot vd., 2005). Öğrencisini tanıyan öğretmenin aşağıdaki anket maddelerine vereceği cevaplar bu tür şiddetin var olup olmadığını belirlemede kullanılacaktır.

- B1- Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.
- B2- Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.
- B3- Öğrenci arkadaşlarını yaralar ya da yaralamaya çalışır.
- B4- Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.
- B5- Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.
- B6- Öğrenci, yanında çakı, çakmak, zincir vb. aletler bulundurur.
- B7- Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.

3.2.3.2 Ruhsal Şiddet Davranışları

Bu şiddet kategorisinde kişiyi duygusal anlamda rencide edici söz ve davranışlar toplanmıştır. Öğrencinin arkadaşlarını tehdit etmesi, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşması, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dâhil etmek istememesi veya bazı arkadaşlarını kendi grubundan dışlaması, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırması, arkadaşlarına incitici lakaplar takması, arkadaşlarını aşağılayıp gururlarını kırması, arkadaşlarına kötü söz söylemesi gibi davranışlar ruhsal ve sözlü şiddet kapsamına girmektedir (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve Özok, 2006; Çınkır, 2006; Theriot vd., 2005). Öğretmenlerce cevaplanacak anketin ilgili bölümünde yer alan aşağıdaki maddeler aracılığıyla bu davranışların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

- R1- Öğrenci, arkadaşlarını tehdit eder.
- R2- Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.
- R3- Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dâhil etmek istemez ve /veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.
- R4- Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.

- R5- Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.
- R6- Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.
- R7- Öğrenci, arkadaşlarına küfür eder.
- R8- Öğrenci, zihinsel ya da bedensel engeli olan kimseleri (arkadaşları ve / veya bir başkası) ya da yaşlıları sözle küçük düşürür.
- R9- Öğrenci arkadaşlarına ve /veya kendinden küçük öğrencilere onları korkutma amaçlı sözler sarf eder, hikâyeler anlatır vb.

3.2.3.3 Sosyal Şiddet Davranışları

Kişinin içinde bulunduğu toplumsal yapının kurallarını çiğneyen tarzdaki davranışları sosyal şiddet davranışı olarak nitelendirilmektedir. Öğrencinin, hayvanlara bilerek ve isteyerek zarar vermesi, hayvanların canını yakacak oyunlar ve şakalar yapması, kendi eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar vermesi, başkalarının eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar vermesi, kamu mallarına bilerek ve isteyerek zarar vermesi ve hırsızlık yapması bu tür şiddet kapsamına girmektedir (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve Özok, 2006; Çınkır, 2006; Theriot vd., 2005). Anketin ilgili bölümünde yer alan aşağıdaki maddeler aracılığıyla bu davranışların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

- S1- Öğrenci, hayvanlara bilerek ve isteyerek zarar verir, hayvanların canını yakacak oyunlar oynar, şakalar yapar.
- S2- Öğrenci, kendi eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S3- Öğrenci, başkalarının eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S4- Öğrenci, kamu mallarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S5- Öğrenci, hırsızlık yapar.

3.2.3.4 Cinsel Şiddet Davranışları

Cinsel kimlik ve kişiliğin sağlıklı biçimde algılanmadığı durumlarda bu türden şiddet içeren davranışların vuku bulunması muhtemeldir. Öğrencinin, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına cinsellik içeren lakap takması, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına (ve /veya kendinden küçüklere) cinsel içerikli davranışta (taciz) bulunması, cinsel içerikli hareketler yapması gibi davranışlar cinsel şiddet türüne girmektedir (National Center for Education Statistics, 1998; Sezgin ve Özok, 2006; Çinkır, 2006; Theriot vd., 2005). Anketin ilgili bölümünde yer alan aşağıdaki maddeler aracılığıyla bu davranışların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

- C1- Öğrenci, muhtelif yerlere (sıra, masa, duvar vb.) cinsel içerikli yazı yazar veya şekil çizer.
- C2- Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına cinsellik içeren lakap takar.
- C3- Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına (ve /veya kendinden küçüklere) cinsel içerikli davranışta (taciz) bulunur.
- C4- Öğrenci, cinsel içerikli hareketler yapar.
- C5- Öğrenci cinsellik içeren şarkı veya şiirler söyler veya okur.

3.2.4 Şiddet Etkenlerine Bağlı Davranışlar

Yukarıda ifade edilen şiddet davranışlarını doğuran etkenler, literatür taraması sonucunda kişisel, ailevi ve okul ortamına ait özellikler biçiminde belirlenmiştir. Bu etkenlere bir çok çalışmada dördüncü bir etken olarak toplumsal etkenler de eklenmiştir ama bu araştırmanın kapsam ve sınırları toplumsal etkenleri ölçmek için elverişli değildir. Bu etkeni ölçmede kullanılacak anket maddelerinin psiko-sosyal anlamda çok detaylı araştırmaların sonucunda profesyonelce hazır-

lanması gerekiyor. Bu nedenle çalışmada kullanılan modelde toplumsal etkenler kapsam dışında bırakılmıştır.

3.2.4.1 Kişilik Özelliklerine Bağlı Davranışlar

Öğrencinin gösterdiği şiddet davranışlarının altında yatan nedenlerden kişiliğe bağlı olanlar, yeni bir şey öğrenirken zorluk yaşanması, herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkat toplamakta) zorlanması, yaş büyüdükçe oluşan be-densel değişikliklerden rahatsızlık duyulması, çok sevilen bir arkadaşın, başkalarıyla paylaşılmasından rahatsızlık du-yulması, kişiye ait herhangi bir eşyanın, bir başkasıyla pay-laşılmasından rahatsızlık duyulması, yaşça büyük insanlarla anlaşılama, yaşlılarca anlaşılama, aile tarafından an-laşılmadığının düşünülmesi, sürekli olarak yalnız kalınmak istenmesi gibi tutum ve davranışların şiddete eğilimli kişilik yapısını tasvir edici nitelikte olduğu düşünülmektedir (Buka ve Earls,1993; Flannery, 1997). Bu nedenle anketin ilgili made-lerinde bu özelliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

3.2.4.2 Ailevi Özelliklere Bağlı Davranışlar

Yapılan literatür taramalarının sonucunda ulaşılan bil-giler ışığında şiddet doğuran etkenlerden aileyi ilgilendiren kısmı şu davranışların tespit edilmesiyle belirlenmeye çalışıl-mıştır: Evde anne ve babanın birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşması, anne ve babanın çok sinirlendiklerinde bir-birlerine fiziksel şiddet uygulaması, anne veya babanın hata yaptığında genci azarlaması, anne veya babanın, işlerinin çok yoğun olması nedeniyle çocuklarıyla az ilgilenmesi gibi dav-ranışlar şiddete yönelimin ailevi nedenlerinden bazılarıdır (Buka ve Earls,1993; Flannery, 1997). Anketin ilgili bölümün-de bu etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2.4.3 Okul Ortamına Bağlı Davranışlar

Okul ortamı öğrencilerin davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yapılan araştırmaların sonucunda elde edilen şu tutum ve davranışlar, okul ortamında gençlerin şiddete yönelimlerini doğrudan etkilemektedir: Okulda, arkadaşlar veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uđ-ranılması, bazı ğretmen ve idarecilerin sözlü şiddet uygulama-sı, öğretmenlerin öğrenciyi notla tehdit etmesi, ğretmen-lerin sınıftaki öğrenciler arasında ayırım yapması, hata yaptığı zaman, öğrenciye fiziksel şiddet uygulanması, okul çevresin-de uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satanların bulunması, okul çevresinde yol kesip öğrencilerin harçlıklarını zorla alan (haraç kesen) kişi veya grupların (eteler) bulunması, okula gidip gelirken (okul yolunda) güven duyulmaması, sınıfların çok kalabalık olması gibi etkenler şiddet davranışlarını etkil-yen okul ortamına ait özelliklerdir (Flannery, 1997). Anketin ilgili kısmında bu özelliklerin var olup olmadığı tespit edil-meye çalışılmıştır.

3.3 Evren ve rneklem

Araştırmanın evreni İstanbul ili şkdar ilçesinde bu-lunan 5 adet özel lise ve 5 adet devlet lisesi olarak belirlen-miştir. Örneklem ise şkdar ilçesinde bulunan zel Asfa Ahmet Mithat Lisesi'nde öğrenim gören 30 adet lise ğrencisi olarak belirlendi. Hazırlanan anket önce bu ğrenci grubuna uygulandı. Tanımlayıcı analizler sonucu normal dağılıma uy-mayan maddeler yeniden düzenlenerek ankete dâhil edildi.

3.4 Veri Toplama

Veri toplama aracı olarak literatür araştırması sonucu geliştirilen iki adet anket kullanılmıştır. Bu anketlerden birincisi öğrencilere uygulanan öğrenci anketi, diğeri de bu öğrencileri tanıyan öğretmenlere uygulanan öğretmen anketidir. Öğrenci anketi ayrıca demografik veriler toplamak amacıyla da kullanılmıştır.

3.5 Geçerlik ve Güvenirlik

Anketlerin geçerliğini sınamak amacıyla faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör analizi sonucunda anket maddelerinin ağırlık puanları 0,600 ile 0,882 arasında değişmektedir. Bu değerler anket maddelerinin ağırlık puanlarına göre faktör bileşenlerini oluşturmaya yeterli nitelikte olduğunu göstermektedir. Faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü esas alınmıştır. Buna göre, KMO değeri (0,5) 'in üzerinde olan veri seti faktör analizine uygun olmaktadır. Örneğin aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi devlet okulu, okul ortamı özelliklerinin faktör analizinde KMO değeri 0,743 bulunmuştur. Bu değer "iyi" olarak nitelendirilmektedir.

Tablo 3.1: Okul ortamı özellikleri faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test	
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	,743
Bartlett's Test of Sphericity	213,341
	28,000
Sig.	,000

Anket biçimindeki ölçeğin güvenirliliğinin test edilmesinde Alfa Katsayısından (Cronbach's Alfa) yararlanılmıştır. Yapılan analizlerde 300 cevaplayıcıdan elde edilen veriler

kullanılmıştır.31 parçalılık ölçeğin analizi için leği oluşturan her bir faktörünün iç tutarlılığını gösteren Alfa Katsayıları (Cronbach’s Alfa) bulunmuştur. Ayrıca lek değişkenlerinin, alfa katsayısına ne derecede ve ne yönde etkide bulduklarını saptayabilmek için; “Değişken Silindiği Takdirde leğin Alfa Katsayısı” (Cronbach’s Alpha If Item Deleted) değerleri her bir faktörü için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Söz konusu değerler, herhangi bir değerken silindiği takdirde, geri kalan değerkenlerin i tutarlılıklarını göstermektedir. Güvenirlik katsayısı analizleri uygulama bölümünde tablo halinde verilmiştir.

3.6 Demografik Veriler

Çalışma kapsamında ğrenci anketi aracılığıyla katılımcılardan cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, yıllık gelir düzeyi ve ailedeki kardeş sayısı olmak üzere beş başlık altında demografik veriler toplanmıştır. Bu veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Anne ve Baba Eğitim Düzeyi (AED, BED)

Eğitim düzeyinin yükselmesi, saldırganlığın maskelenmesine yol açabilir. Bireylerin aldıkları eğitim sosyo -ekonomik ve kültürel düzeylerinin belirleyicisi olarak kabul edilebilir. Çifter (1970), Monroe vd., (1977) yaptıkları araştırmada sosyo ekonomik düzey ve saldırganlık arasında ters bir ilişki olduğunu, alt ve orta sosyo ekonomik düzeyin daha fazla saldırgan görüldüğünü ortaya koymuşlardır.

Uygulanan ankette anne ve babanın eğitim düzeyi şu şekilde gruplandırılarak belirlenmiştir:

1. Hiç bir okul mezunu değil,
2. İlkokul mezunu,
3. Ortaokul/lise mezunu,
4. Yüksek okul mezunu,
5. İleri eğitim görmüş (master, doktora).

Yıllık Gelir Düzeyi (YGD)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin, Türkiye nüfusunu yüzde 20'şerlik beş dilime ayırarak yapmış olduğu "hane halkı gelir anketi" çalışmasında elde edilen verilere göre; ilk yüzde 20'lik bölümün yıllık gelir düzeyi 29 bin 539 TL, ikinci bölümün 13 bin 999 TL, üçüncü bölümün 9.735 TL, dördüncü dilimin 6.840 TL ve en alttaki beşinci bölümün ise 3.863 TL olarak hesaplanmıştır. Bu veriler doğrultusunda çalışma kapsamında uygulanacak ankette kullanılmak üzere 5 temel "gelir grubu" belirlenmiştir.

Tablo 3.2: Gelir grubu yıllık gelir aralığı ilişkisi.

Gelir Grubu	Yıllık Gelir Aralığı (TL)
(1) Süper Zengin	29.000 ve üstü
(2) Üst Gelir Grubu	14.000 -29.000
(3) Orta Gelir Grubu	9.800 -14.000
(4) Alt-Orta Gelir Grubu	6.500-9.800
(5) Alt Gelir Grubu	3.500-6.500

Bu bilgiler ışığında anketteki ekonomik durumla ilgili veri toplama bölümü aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

1. 6499 TL veya daha az.
2. 6500-9799 TL. arası
3. 9800-13999 TL. arası
4. 14000-28999 TL. arası
5. 29000 TL. ve üzeri.

Okul Türü

Ankette devlet okulu için 1, özel okul için 2 veri kodu olarak belirlenmiştir.

1. Devlet Lisesi
2. Özel Lise

Cinsiyet

Bjorkquist (1994)' in yapmış olduğu araştırmada ve Bettencourt ve Miller (1996)' ın makalelerinde ele aldıkları gibi yapılan birçok deneysel araştırmada erkeklerin kadınlardan daha saldırgan ve şiddete eğilimli olduğu saptanmıştır. Monroe vd. (1977) ne göre de; cinsiyet ile şiddet ve saldırganlık arasında bir ilişki bulunmaktadır. Knight (1996)'ın yaptığı bir çalışmada ise, cinsiyet farklılığının şiddet gösterimi üzerinde etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Ancak, saldırganlığın nedenlerini yalnızca cinsiyet hormonlarında aramamak gerektiğini, bu davranışın kültür içinde öğrenildiğini ve yetiştirilme tarzıyla da ilişkili olduğunu belirtmiştir. Cinsiyete göre farklılıklar aşağıdaki gibi kodlanmıştır.

1. Erkek
2. Kız

Kardeş Sayısı (KS)

Ailedeki kardeş sayısı

1. Yok,
 2. 1 kardeş,
 3. 2 kardeş,
 4. 3 kardeş,
 5. 4 veya daha fazla kardeş
- biçiminde kodlanmıştır.

3.7 Hipotezler

Çalışmada uygulanan anketten elde edilen verilerin analizi sonucunda aşağıdaki hipotezlerin gerçekleşip gerçekleşmediği araştırılmıştır:

- H1. Her iki gruptaki başlıca şiddet etkenleri benzer çıkacaktır.
- H2. Ailevi özellikler başlıca şiddet etkeni olarak belirecektir.
- H3. Cinsiyet, şiddet etkeni ve şiddet türlerini ayırt edici özelliğe sahiptir.
- H4. Anne ve baba eğitim düzeyi, şiddet etkeni ve şiddet türlerini ayırt edici özelliğe sahip değildir.
- H5. Yıllık gelir düzeyi, şiddet etkeni ve şiddet türlerini ayırt edici özelliğe sahip değildir.
- H6. Ailedeki kardeş sayısı, şiddet etkeni ve şiddet türlerini ayırt edici özelliğe sahip değildir.
- H7. Her iki grupta en az veya hiç görülmeyen şiddet türleri benzerdir.
- H8. Her iki grupta görülen şiddet türleri benzerdir.
- H9. Her iki grupta da başlıca şiddet etkeni kişilik özellikleridir.
- H10. Okula bağlılık arttıkça şiddet azalacaktır.

3.8 Sınırlılıklar

Bu çalışma kapsamında, özel ve devlet lise öğrencilerinin şiddete eğilim nedenlerinin tespiti ve şiddet etkenlerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Uygulama alanı olarak İstanbul ili Üsküdar ilçesi seçilmiştir. Bölgedeki 5 adet devlet lisesi ile 5 adet özel lise belirlenerek anketler uygulanmıştır. Bu okulların isimleri şöyledir:

Özel Liseler: Özel Asfa Ahmet Mithat Lisesi, Özel Doğa Koleji, Özel Derya Öncü Koleji, Özel Biltek Koleji ve Özel Bağlarbaşı Lisesi.

Devlet Liseleri:H.Avni Sözen Anadolu Lisesi, Burhan Felek Lisesi, Üsküdar Anadolu Ticaret Meslek Lisesi, Ahmet Keleşoğlu Anadolu Lisesi ve Şeyh Şamil Lisesi.

3.9 Uygulama

Çalışmanın uygulama aşamasında önceden hazırlanmış anketler, yapılan görüşmeler sonucunda randevu alınan okullara bir gün önceden teslim edilmiş. Anketi uygulayacak öğretmene uygulamanın nasıl yapılacağına dair bilgi verilmiş. Anketler belirlenmiş öğrenci gruplarına uygulandıktan sonra teslim alınarak verilerin bilgisayara girilip, analiz edilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Her bir okuldan 30 kişilik öğrenci grubuna ve bu gruptaki öğrencileri bilen ve tanıyan öğretmenlere de ayrıca hazırlanmış anketler uygulanmıştır. Şiddet etkenlerini belirlemede kullanılan anket her biri 30 öğrenciden oluşan 10 gruba 10 farklı okulda uygulandı. Böylece 300 adet veri elde edildi. Bu okullardan 5 tanesi devlet diğer 5 tanesi de özel okullar arasından seçildi. Özel okul ve devlet okulları 150 adet veriden oluşan iki gruba ayrılmıştır. Her iki grupta beş adet okul ve her okuldan 30 kişilik bir gruba anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Anketlere verilen cevaplar bilgisayar ortamına kodlamalar yapılarak aktarılmıştır. Öğrenci gruplarından sosyoekonomik veriler kapsamında anne ve babanın eğitim durumu, yıllık gelir düzeyi, cinsiyet ve ailedeki kardeş sayıları bilgileri de toplanmıştır. Anket uygulaması için; “devlet okulu” ve “özel okul” olmak üzere iki grup tanımlanmasının sebebi, gelir grupları arasındaki farklılıkların ve buna bağlı olarak çalışma konusu olan öğrencilerin yetiştiği çevrelerin farklılıklarının daha belirgin bir biçimde ölçülebileceği düşüncesidir. Yetişilen çevrenin, ailenin ve öğrenciye sağlanan olanakların; şiddet eğiliminin artması/azalması (oluşması/oluşma-

ması) üzerinde etkili faktörlerden olduğu düşünülmektedir. İki gruptaki öğrencilerin şiddete eğilim nedenleri ve şiddet türlerinin farklılık göstereceği beklenen sonuçlardan biridir. Fakat bu farklılıklar beklenen düzeyde olmayabilir. Şiddet davranışının altında yatan nedenler çok çeşitli biçimlerde ifade edilmiştir. Bu çalışmada şiddet etkenleri kişisel, ailevi ve okul ortamı olarak sınırlandırılmıştır.

3.9.1 Verilerin Düzenlenmesi

Anketlerden elde edilen veriler önce excel programına kodlanarak girildi. Bu veriler daha sonra SPSS programı veri tabanına aktarıldı. Özel okul ve devlet okulu olmak üzere iki ayrı veri tabanı oluşturuldu. Programda betimleyici analizler (descriptive analysis) yapılarak, verilerin normal dağılıma uyup uymadıkları basıklık çarpıklık düzeyleri kullanılarak belirlendi ve normal dağılıma uymayanlar tespit edildi. Bu analiz sonucunda normal dağılıma uymayan yani çarpıklık (skewness) ve basıklık değeri -2,58 ve 2,58 aralığı dışında kalan maddeler elenmiştir. Elenen maddeler aşağıda sıralanmıştır.

A (Ailevi özellikler) Grubu: A2, A3, A6, A8, A9

K (Kişisel özellikler) Grubu: K3, K6

O (Okul ortamı özellikleri) Grubu: O5, O8, O9, O11, O12

B (Bedensel şiddet türü) Grubu: B3

C (Cinsel şiddet türü) Grubu: C1, C2, C3, C4, C5

R (Ruhsal şiddet türü) Grubu: R1, R7

S (Sosyal şiddet türü) Grubu : S1, S2, S3, S4, S5

Burada dikkat çeken husus, cinsel ve sosyal şiddet türlerini ifade eden anket maddelerinin tamamının elenmiş olmasıdır. Bu durum toplumumuzda cinsel ve sosyal şiddet davranışlarının algılanması ile ilgili önyargılardan kaynaklanmaktadır. Bu sorularla karşılaşan cevaplayıcının gerçeği

gizlemeden olduğu gibi yansıtması her zaman mümkün olmamaktadır. Toplumumuzun kendine has özellikleri bu tür davranışların olduğu gibi ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Özellikle cinsel şiddet türüne giren davranışların belirlenmesi için kişiden doğru bilgiler almak oldukça zordur. Bu davranışların maskelenmesi ihtimali çok yüksektir. Bu nedenle profesyonel psikolojik ve psikiyatrik tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konu daha detaylı ve farklı bir çalışmada ele alınabilir.

3.9.2 Demografik Özellikler

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin demografik özelliklere göre analiz edilmesine bulunan sonuçlar ayrıntılı olarak gösterilmiştir. 300 adet katılımcının cinsiyet, yıllık gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyleri ile ailedeki kardeş sayılarına göre bulunan istatistikler tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 3.3: Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı.

Cinsiyet	Sayı	Yüzde (%)
Kız	157	52,3
Erkek	143	47,7
Toplam	300	100

Tablo 3.4: Katılımcıların yıllık gelir düzeyine göre dağılımı.

Yıllık Gelir Düzeyi	Sayı	Yüzde(%)
6499 TL veya daha az	14	4,7
6500-9799 TL arası	17	5,7
9800-13999 TL arası	42	14
14000-28999 TL arası	120	40
29000 TL ve üzeri	107	35,7
Toplam	300	100

Tablo 3.5: Katılımcıların anne eğitim düzeyine göre dağılımı.

Anne Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde(%)
Okur yazar değil	6	2
İlkokul	96	32
Ortaokul veya lise	121	40,3
Üniversite	62	20,7
İleri eğitim	15	5
Toplam	300	100

Tablo 3.6: Katılımcıların baba eğitim düzeyine göre dağılımı.

Baba Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde(%)
Okur yazar değil	3	1
İlkokul	42	14
Ortaokul veya lise	119	39,7
Üniversite	197	35,7
İleri eğitim	29	9,7
Toplam	300	100

Tablo 3.7: Katılımcıların kardeş sayısına göre dağılımı.

Kardeş sayısı	Sayı	Yüzde(%)
Yok	52	17,3
1 kardeş	99	33
2 kardeş	78	26
3 kardeş	45	15
4 kardeş ve üzeri	26	8,7
Toplam	300	100

3.9.3 İstatistiksel Analiz ve Bulgular

Toplanan verilerin analiz edilmesinde SPSS programı kullanılmıştır. Bu program ile frekans analizleri, faktör analizi, güvenilirlik analizi, regresyon analizi ve ayırma analizleri yapılmış ve bulunan sonuçlar yorumlanmıştır.

Anket maddelerinin iç tutarlılığının ölçülmesinde güvenilirlik analizi, etkenlerin belirlenmesinde faktör analizi, bir

bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde regresyon analizi ve bir değişkenin gruplarda ayırt edicilik derecesini belirlemek için ayırma analizi kullanılmıştır.

3.9.3.1 Güvenirlik Analizi

Bir bireyin bir olaya karşı, bilgi, tutum ve davranışlarını ölçmek için hazırlanan anket maddesi veya sorulara verdiği cevaplardan elde ettiği puanlar toplanarak bulunuyorsa, bu lkte yer alan maddelerin birbirlerine yakınlık derecelerini belirlemek amacıyla güvenirlik analizinden faydalanılır. lğin güvenirliğinin test edilmesinde Alfa Katsayısından (Cronbach’s Alfa) yararlanılmıştır. Her bir faktörünün iç tutarlılığını gösteren Alfa Katsayıları (Cronbach’s Alfa) bulunmuştur. Ayrıca lek deđiŐkenlerinin, alfa katsayısına ne derecede ve ne yönde etkide bulduklarını saptayabilmek için; “Değişken Silindiği Takdirde lğin Alfa Katsayısı” (Cronbach’s Alpha If Item Deleted) değerleri her bir faktör için ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Yapılan analizler neticesinde 5 boyuta ait alfa değerlerinin 0,609’dan, 0,847’ye kadar farklılık gösterdiği gözlenmiştir. (Bu analizin eŐik değer 0,600 dr. Bulunan sonuç oldukça güvenilirdir.) Ayrıca bazı tutum cümlelerinin silinmesinin lğin güvenirliğini artıracadığı görülmüştür. Buradan hareketle lğin iç tutarlılığını bozarak güvenirliğini azaltan A9, K3 ve O6 tutum cümleleri anketten çıkarılmıŐtır.

Tablo 3.8: Devlet okulu şiddet değişkenleri güvenilirlik katsayısı. (Cronbach's Alpha)

Değişken	Cronbach's Alpha değeri
Ailevi özellikler	0,644
Kişilik özellikleri	0,703
Okul ortamı özellikleri	0,628
Bedensel şiddet	0,790
Ruhsal şiddet	0,788

Tablo 3.9: Özel okul şiddet değişkenleri güvenilirlik katsayısı. (Cronbach's Alpha)

Değişken	Cronbach's Alpha değeri
Ailevi özellikler	0,635
Kişilik özellikleri	0,714
Okul ortamı özellikleri	0,609
Bedensel şiddet	0,795
Ruhsal şiddet	0,847

3.9.3.2 Faktör Analizi

Anketin güvenilirlik analizi yapıldıktan sonra kuramsal olarak belirlenen faktör yapısının doğruluğunu test etmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Bu çerçevede 31 değişkenin başlangıç faktörlerinin saptanması “asal bileşenler” yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ancak asal bileşenler analizi sonucunda ölçeğin 6 boyuttan oluştuğu görülmekle birlikte belirgin bir faktör kalıbı elde edilememiş, birçok maddenin farklı faktörlerde yüksek ağırlığa (high loading) sahip olduğu gözlenmiştir. Bundan dolayı 6 faktörlük sonuç, faktörler arası korelasyona imkân verebilmek ve daha sağlıklı yorum yapabilmek için yönlendirmeye tabi tutulmuştur.

Varimax metodu kullanılarak yapılan yönlendirme ile devlet okulu grubunda; K1, K2 maddeleri yeni durumlara uyum sağlayamama ve kendini yeni duruma göre ayarlayamama ile ilgili olduğu için “yenilenememe faktörü” K4, K5, K7, K8, K9 ve K10 maddeleri “anlaşılamama faktörü” A1, A4, A5 ve A7 maddeleri “aile faktörü” O2, O3 ve O4 maddeleri

ri “öğretmen faktörü” O1 ve O10 “okul ortamı” ve O6, O7 maddeleri “okul sosyal olanakları” altında toplanmışlardır. Özel okul grubunda ise K1, K2 ve K10 “yenilenememe faktörü” K4, K5, K7, K8, K9 “anlaşılama faktörü” A6, A7 “anne babaya yakınlık” A4, A5, A9 “anne baba ilgisi” O2, O3, O4 “öğretmen faktörü” O6, O7, O12 “okul sosyal olanakları” ve O1, O12 maddeleri “okul ortamı” şeklinde adlandırılmıştır. Faktör analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü esas alınmıştır. Buna göre KMO değeri (0,5) ‘in üzerinde olan veri seti faktör analizine uygun olmaktadır. Örneğin devlet okulu, kişilik özelliklerinin faktör analizinde KMO değeri 0,743 bulunmuştur. Bu değer “iyi” olarak nitelendirilmektedir. KMO değerlerinin yanı sıra asal bileşenler ve yönlendirilmiş bileşenler de aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3.10: Kişilik özellikleri faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,743
Bartlett's Test of Sphericity		213,341
		28,000
	Sig.	,000
Rotated Component Matrix ^a		
	Component	
	1	2
K9-Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.	,777	,129
K7- Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.	,767	,005
K10- Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.	,689	,039
K8- Yaşlıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.	,602	,364
K2-Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanıyorum	,368	,293
K1-Yeni bir şey öğrenirken zorluk yaşıyorum	,028	,807
K4- Yaşım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.	,034	,751
K5-Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.	,337	,559
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.		
a. Rotation converged in 3 iterations.		

Tablo 3.11: Ailevi özellikler faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,685
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	97,942
	df	10,000
	Sig.	,000
Rotated Component Matrix ^a		
	Component	
	1	2
A1-Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşur.	,780	,036
A4- Annem ve/veya babam yaramazlık / hata yaptığım zaman beni azarlar.	,774	,112
A5-Anne ve / veya babam, işleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.	,635	,311
A6-Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur. (TERS SORU)	,091	,823
A7- Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşıyorum. (TERS SORU)	,184	,820
Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.		
a. Rotation converged in 3 iterations.		

Tablo 3.12: Okul ortamı özellikleri faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,651
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	176,230
	df	36,000

Rotated Component Matrix ^a			
	Component		
	1	2	3
03-Öğretmenim (öğretmenlerim) beni notla tehdit eder.	,823	,031	,039
04- Öğretmenim (öğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.	,746	,172	-,120
02-Okulda, bazı öğretmen ve/ veya idareciler bana sözlü şiddet uygular.	,674	,230	,335
011-Okul civarında bulunan internet cafe vb. yerlere fırsat buldukça uğrarım.	,443	-,094	,041
010-Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.	-,065	,793	,057
01-Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uğrarım.	-,004	,682	,095
012-Sınıfımız çok kalabalık olduğu için öğretmenim (öğretmenlerim) bana zaman ayırmakta zorlanır.	,326	,579	-,083
07- Okulda, ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere de yer verilir (TERS SORU).	,216	,056	,762
06- Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum (TERS SORU).	-,096	,020	,760

Tablo 3.13: Bedensel şiddet faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,816
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	270,882
	df	10,000
	Sig.	,000
Component Matrix ^a		
	Component	
	1	
B4- Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.	,843	
B2- Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.	,835	
B1- Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.	,793	
B7- Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.	,751	
B5- Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.	,603	
Extraction Method: Principal Component Analysis.		
a. 1 components extracted.		

Tablo 3.14: Ruhsal şiddet faktör analizi (devlet okulu).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,741
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	272,035
	df	10,000
	Sig.	,000
Component Matrix ^a		
	Component	
	1	
R5- Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.	,835	
R4- Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.	,817	
R6- Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.	,787	
R2- Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.	,671	
R3- Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dahil etmek istemez ve /veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.	,660	

Tablo 3.15: Kişilik özellikleri faktör analizi (özel okul).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,692
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	192,395
	df	28,000
	Sig.	,000

Rotated Component Matrix ^a		
	Component	
	1	2
K7- Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.	,841	,036
K8- Yaşıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.	,680	,002
K9-Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.	,596	,191
K5-Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.	,572	,257
K4- Yaşım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.	,487	,153
K2-Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanıyorum.	,025	,808
K1-Yeni bir şey öğrenirken zorluk yaşıyorum.	,149	,761
K10- Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.	,236	,625
a. Rotation converged in 3 iterations.		

Tablo 3.16: Ailevi özellikler faktör analizi (özel okul).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,661
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	98,209
	df	10,000
	Sig.	,000

Rotated Component Matrix ^a		
	Component	
	1	2
A5- Anne ve / veya babam, işleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.	,779	,245
A9- Annemin ve / veya babamın, bana istediğim şeyleri almaları için ağırlarım ve /veya küserim.	,749	-,145
A4- Annem ve/veya babam yaramazlık / hata yaptığım zaman beni azarlar.	,710	,254
A7- Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşıyorum. (TERS SORU)	,003	,837
A6- Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur. (TERS SORU)	,207	,774
a. Rotation converged in 3 iterations.		

Tablo 3.17: Okul ortamı özellikleri faktör analizi (özel okul).

		,665
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	146,649
	df	28,000
	Sig.	,000

Rotated Component Matrix ^a			
	Component		
	1	2	3
04- Öğretmenim (öğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.	,780	-,016	,013
02-Okulda, bazı öğretmen ve/ veya idareciler bana sözlü şiddet uygular.	,708	,055	,276
03-Öğretmenim (öğretmenlerim) beni notla tehdit eder.	,665	,196	-,228
06- Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum (TERS SORU).	-,110	,812	,176
07- Okulda, ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere de yer verilir (TERS SORU).	,218	,612	-,447
012-Sınıfımız çok kalabalık olduğu için öğretmenim (öğretmenlerim) bana zaman ayırmakta zorlanır.	,400	,543	,272
010-Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.	-,049	,150	,755
01-Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uğrarım.	,469	,001	,591

Tablo 3.18: Bedensel şiddet faktör analizi (özel okul).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,833
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	243,098
	df	10,000
	Sig.	,000
Component Matrix ^a		
		Component
		1
B2-Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.		,836
B7- Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.		,795
B1-Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.		,786
B4- Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.		,775
B5- Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.		,595
Extraction Method: Principal Component Analysis.		
a. 1 components extracted.		

Tablo 3.19: Ruhsal şiddet faktör analizi (özel okul).

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,837
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	354,985
	df	10,000
	Sig.	,000
Component Matrix ^a		
		Component
		1
R4- Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.		,882
R6- Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.		,844
R2-Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.		,820
R5- Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.		,782
R3-Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dahil etmek istemez ve / veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.		,701
Extraction Method: Principal Component Analysis.		
a. 1 components extracted.		

3.9.3.3 Regresyon Analizi

Verilerin düzenlenmesinden sonra yapılan güvenilirlik ve faktör analizleri sonucunda belirlenen şiddet türleri bedensel şiddet ve ruhsal şiddet türüdür. Bu davranışlara yönelten etkenler kişilik özellikleri, ailevi özellikler ve okul ortamına ait özelliklerdir. Bu etkenler devlet okulu grubunda yenileneme, anlaşılama, aile etkeni, okul ortamı, öğretmen ve okul sosyal olanakları biçiminde belirlenmiştir. Özel okul grubunda bu etkenlere ilaveten aile etkeni faktör analizi sonucunda anne babaya yakınlık ve anne baba ilgisi biçiminde ikiye ayrılmıştır. Diğer etkenler aynı şekilde sıralanmıştır.

Şiddet türü bağımlı değişken, şiddet etkenleri de bağımsız değişken olmak üzere yapılan regresyon analizlerinde şiddet türleri ile bu davranışlara neden olabilecek etkenler arasında bir ilişki olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun cevabı regresyon analizi sonuçlarından özellikle Pearson korelasyon katsayıları göz önünde bulundurularak verilmiştir. Örneğin devlet okulu bedensel şiddet bağımlı, şiddet etkenleri bağımsız değişken olarak seçilip analiz edildiğinde bedensel şiddet ile öğretmen etkeni arasındaki Pearson korelasyon katsayısı diğer etkenlerle olandan daha yüksek çıkmıştır. Bu değer 0,488 olarak bulunmuştur. Her iki grupta benzer fakat farklılaşan sonuçlar elde edilmiştir. Devlet ve özel okul regresyon analizleri sonuçları aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

Tablo 3.20: Devlet okulu regresyon analizi sonuçları.

	Okulortam etkeni	Okulortam etkeni	Okulortam etkeni	Okulsos imketkeni
Pearson Correlation Bedensel siddet	,478	-,088	,051	,476
Anlasilamametkeni	,262	-,008	-,057	,258
Anlasilamametkeni	,199	,445	,140	,183
Anlasilamametkeni	-,047	,294	,104	-,021

	Yenileneme metkeni	Aile etkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni
Pearson Correlation Bedenselsiddet	,015	,294	,488	-,060	,048
Anlasilamametkeni	-,002	,508	,319	-,022	-,057
Anlasilamametkeni	,994	,313	,192	,444	,140
Anlasilamametkeni	-,039	,055	-,067	,292	,105

	Ruhsal siddet	Anlasilamama etkeni	Anlasilamama etkeni	Anlasilamama etkeni
Pearson Correlation Ruhsalsiddet	1,000	,154	,021	-,086
Anlasilamametkeni	,154	1,000	,000	,000
Anlasilamametkeni	,021	,000	1,000	,000
Anlasilamametkeni	-,086	,000	,000	1,000
Yenilenememetkeni	,028	-,002	,994	-,039
Ailetkeni	,238	,508	,313	,055
Ogretmenetkeni	,405	,319	,192	-,067

	Yenilenememe etkeni	Ailetkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni
Pearson Correlation Ruhsal siddet	,028	,238	,405	-,013	,077
Anlasilamametkeni	-,002	,508	,319	-,022	-,057
Anlasilamametkeni	,994	,313	,192	,444	,140
Anlasilamametkeni	-,039	,055	-,067	,292	,105
Yenilenememetkeni	1,000	,307	,197	,433	,124
Ailetkeni	,307	1,000	,334	,253	,120
Ogretmenetkeni	,197	,334	1,000	,000	,000

	Okulortam etkeni	Okulortam etkeni	Okulortam etkeni	Okulsosimk etkeni
Pearson Correlation Ruhsal siddet	,399	-,036	,078	,401
Anlasilamametkeni	,262	-,008	-,057	,258
Anlasilamametkeni	,199	,445	,140	,183
Anlasilamametkeni	-,047	,294	,104	-,021
Yenilenememetkeni	,207	,430	,124	,190
Ailetkeni	,320	,250	,121	,308
Ogretmenetkeni	,970	-,047	,004	,959

	Okulsosimk etkeni	Okulsosimk etkeni	Yenilenememe etkeni
Pearson Correlation Ruhsal siddet	-,033	,067	,160
Anlasilamametkeni	-,025	-,058	,993
Anlasilamametkeni	,351	,159	,001
Anlasilamametkeni	,336	,079	-,113
Anlasilamama etkeni	,334	,144	,000
Ailetkeni	,187	,130	,499
Ogretmenetkeni	-,109	,008	,323

Tablo 3.21: Özel okul regresyon analizi sonuçları.

	Bedensel siddet	Anlasilamamaetkeni	Anlasilamamaetkeni	Yenilenemem etkeni
Pearson Correlation Bedenselsiddet	1,000	,047	-,031	,049
Anlasilamamaetkeni	,047	1,000	,000	,990
Anlasilamamaetkeni	-,031	,000	1,000	-,019
Yenilenememmetkeni	,049	,990	-,019	1,000

	Yenilenemem etkeni	Anne baba ilgi etkeni	Anne baba ilgi etkeni	Anne babaya etkeni
Pearson Correlation Bedenselsiddet	-,030	-,034	,084	-,035
Anlasilamamaetkeni	,010	,498	,188	,465
Anlasilamamaetkeni	,998	,227	,046	,228
Yenilenememmetkeni	,000	,512	,175	,482

	Anne baba etkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni	Ogretmen etkeni
Pearson Correlation Bedenselsiddet	,083	,357	,068	-,316
Anlasilamamaetkeni	,179	,200	,134	,240
Anlasilamamaetkeni	,052	,147	,051	,164
Yenilenememmetkeni	,168	,218	,138	,224

	Okul imkan etkeni	Okul sosimkan etkeni	Okul sosimkan etkeni	Okul ortam etkeni
Pearson Correlation Bedenselsiddet	,389	,042	-,311	,243
Anlasilamamaetkeni	,172	,166	,228	,221
Anlasilamamaetkeni	,124	,107	,163	,121
Yenilenememmetkeni	,185	,178	,210	,243

	Okulortametkeni	Okulortametkeni
Pearson Correlation Bedensel siddet	-,161	-,122
Anlasilamamaetkeni	,197	,162
Anlasilamamaetkeni	,132	,134
Yenilenememetkeni	,174	,160

	Ruhsal siddet	Anlasilamamaetkeni	Anlasilamamaetkeni	Yenilenememetkeni
Pearson Correlation Ruhsal siddet	1,000	,143	-,060	,143
Anlasilamamaetkeni	,143	1,000	,000	,990
Anlasilamamaetkeni	-,060	,000	1,000	-,019
Yenilenememetkeni	,143	,990	-,019	1,000
Yenilenememetkeni	-,058	,010	,998	,000
Annebabailgiyetkeni	,077	,498	,227	,512
Annebabailgiyetkeni	,087	,188	,046	,175
Annebabayaknlketkni	,101	,465	,228	,482
Annebabayaknlketkni	,107	,179	,052	,168
Ogretmenetkeni	,363	,200	,147	,218
Ogretmenetkeni	,095	,134	,051	,138
Ogretmenetkeni	-,200	,240	,164	,224
Okulsosimkanetkeni	,353	,172	,124	,185
Okulsosimkanetkeni	,131	,166	,107	,178
Okulsosimkanetkeni	-,204	,228	,163	,210
Okulortametkeni	,288	,221	,121	,243
Okulortametkeni	-,114	,197	,132	,174
Okulortametkeni	-,050	,162	,134	,160
Sig. (1-tailed) Ruhsalsiddet	.	,040	,233	,040
Anlasilamamaetkeni	,040	.	,500	,000
Anlasilamamaetkeni	,233	,500	.	,410
Yenilenememetkeni	,040	,000	,410	.
Yenilenememetkeni	,242	,453	,000	,500

	Yenilenemem etkeni	Annebabailgi etkeni	Annebabailgi etkeni	Anne baba etkeni
Pearson Correlation Ruhsal şiddet	-,058	,077	,087	,101
Anlilamamaetkeni	,010	,498	,188	,465
Anlilamamaetkeni	,998	,227	,046	,228
Yenilenememetkeni	,000	,512	,175	,482
Yenilenememetkeni	1,000	,242	,043	,243
Annebabailgi etkeni	,242	1,000	,000	,977
Annebabailgi etkeni	,043	,000	1,000	-,037
Annebabayaknlketkni	,243	,977	-,037	1,000
Annebabayaknlketkni	,050	,006	,989	,000
Ogretmenetkeni	,159	,363	-,078	,360
Ogretmenetkeni	,054	-,025	,307	-,009
Ogretmenetkeni	,161	,202	-,061	,215
Okulsosimkanetkeni	,134	,325	-,113	,315
Okulsosimkanetkeni	,115	,136	,183	,155
Okulsosimkanetkeni	,159	,179	-,061	,192
Okulortametkeni	,135	,294	,091	,302
Okulortametkeni	,125	-,021	,184	-,004
Okulortametkeni	,137	,324	-,275	,323
Sig. (1-tailed) Ruhsal şiddet	,242	,176	,145	,110
Anlilamamaetkeni	,453	,000	,011	,000

3.9.3.4 Ayırma Analizi

Özel ve devlet okulu grupları birlikte ayırma analizine tabi tutulduğunda her iki grupta ayırt edicilik niteliğine sahip değişkenler belirlenmek istenmiştir. Böylece her iki grubun şiddet etkenleri ve şiddet türleri arasında belirgin bir farklılığın olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Örneğin her iki grupta da yıllık gelir düzeyinin şiddet türleri ve şiddet etkenlerini ayırt edici özelliğinin olup olmadığı bu analiz sonucunda belirlenmiştir. Analiz sonucunda Wilks' Lambda değerleri

bu yorumların yapılmasında temel alınmıştır. Bu değerlerin yüksek olması toplam varyansın gruplar arasındaki farkı açıklayamaması, yani belirlenen bağımlı değişkenin ayırt edici özelliğinin olmaması anlamına gelir. Örneğin ailedeki kardeş sayısının, şiddet etkenlerini ayırt etmeme özelliği Wilks' Lambda değeri 0,942 bulunmuştur. Bu durum grubun %94 ünde kardeş sayısının ayırt edici özellikte olmadığı anlamına gelmektedir. Ayırma analizinde öz değer (eigen value) istatistiği ne kadar düşük çıkarsa bağımlı değişkenin ayırt edici özelliği o kadar düşük çıkacak demektir. Ulaşılan sonuçlar bu bakımdan da Wilks' Lambda değerleriyle uyuşmaktadır. Yani bu değerler düşük çıkmıştır. Örneğin ailedeki kardeş sayısının, şiddet etkenlerini ayırt etmeme özelliği öz değer istatistiği 0,61 bulundu. Ayırma analizi sonuçları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 3.22: Öz değer (Eigenvalues) ve Wilks' Lambda değerleri.

Eigenvalues				
Function	Eigenvalue	% of Variance	Cumulative %	Canonical Correlation
1	,073 ^a	100,0	100,0	,260
a. First 1 canonical discriminant functions were used in the analysis.				

Wilks' Lambda				
Test of Function(s)	Wilks' Lambda	Chi-square	df	Sig.
1	,932	20,850	1	,000

Test Results		
Box's M		59,969
F	Approx.	19,844
	df1	3,000
	df2	2,213E7
	Sig.	,000
Tests null hypothesis of equal population covariance matrices.		
Eigenvalues		
Function		Canonical CorrelationCumulative %% of VarianceEigenvalue
1		,346100,0100, ⁰ ,136a
a. First 1 canonical discriminant functions were used in the analysis.		

Wilks' Lambda				
Test of Function(s)	Wilks' Lambda	Chi-square	df	Sig.
1	,880	37,960	2	,000

Test Results		
Box's M		6,522
F	Approx.	1,557
	df1	4,000
	df2	2616,660
	Sig.	,183
Tests null hypothesis of equal population covariance matrices.		

Wilks' Lambda									
Step	Number of Variables	Lambda	df1	df2	df3	Exact F			
						Statistic	df1	df2	Sig.
1	1	,923	1	4	295	6,147	4	295,000	,000

Eigenvalues				
Function	Eigenvalue	% of Variance	Cumulative %	Canonical Correlation
1	,083 ^a	100,0	100,0	,277
a. First 1 canonical discriminant functions were used in the analysis.				

Eigenvalues				
Function	Eigenvalue	% of Variance	Cumulative %	Canonical Correlation
1	,077 ^a	100,0	100,0	,268
a. First 1 canonical discriminant functions were used in the analysis.				

Wilks' Lambda				
Test of Function(s)	Wilks' Lambda	Chi-square	df	Sig.
1	,928	22,061	2	,000

Eigenvalues				
Function	Eigenvalue	% of Variance	Cumulative %	Canonical Correlation
1	,061 ^a	100,0	100,0	,240
a. First 1 canonical discriminant functions were used in the analysis.				

Wilks' Lambda				
Test of Function(s)	Wilks' Lambda	Chi-square	df	Sig.
1	,942	17,616	4	,001

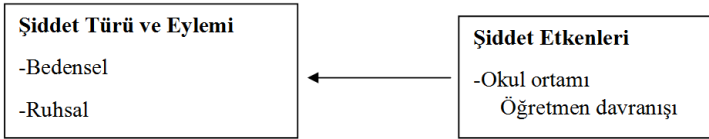
3.10 Bulguların Yorumu

Bağımlı değişkenleri şiddet türleri, bağımsız değişkenleri de şiddet etkenleri olan bu çalışmada, yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular aşağıda yorumlanmıştır.

3.10.1 Devlet Okulu Şiddet Türleri ve Şiddet Etkenleri

Devlet okulu grubunda şiddet türü ve şiddet etkenleri arasında yapılan korelasyon analizinde bedensel ve ruhsal şiddet türü ve bunlara bağlı şiddet eylemlerini doğuran başlıca etken okul ortamıdır. Okul ortamının öne çıkan etkenleri de öğretmen davranışlarıdır. Bu durum aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Bu modele göre, devlet okulundaki öğrencilerde en çok görülen şiddet türleri bedensel ve ruhsal şiddettir. Her iki şiddet türü de okul ortamı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bedensel ve ruhsal şiddete bağlı şiddet eylemlerinin başlıca nedeni ise okul ortamı etkenine bağlı olan bileşenlerden öğretmen davranışlarıdır.

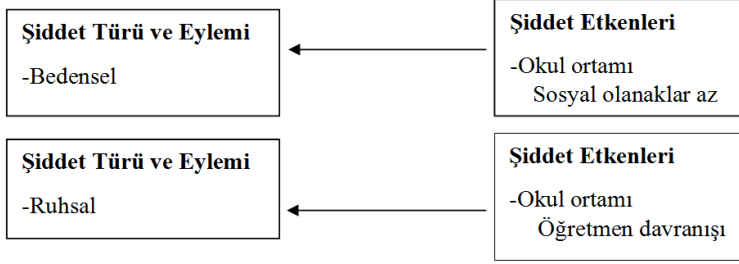

Şekil 3.1: Devlet okulu şiddet modeli.

3.10.2 Özel Okul Şiddet Türleri ve Şiddet Etkenleri

Özel okul grubunda şiddet türü ve şiddet etkenleri arasında yapılan korelasyon analizinde bedensel ve ruhsal şiddet türü ve bunlara bağlı şiddet eylemlerini doğuran başlıca etken okul ortamıdır. Okul ortamının öne çıkan etkenlerinden öğretmen davranışları ruhsal şiddet ve ruhsal şiddet eylemi-

ne neden olurken, okul sosyal olanaklarının yetersiz olması da bedensel şiddet ve bedensel şiddet eylemlerine neden olmaktadır. Bu durum aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Şekil 3.2: Özel okul şiddet modeli.

Bu modele göre, özel okul öğrencilerinde en çok görülen şiddet türleri bedensel ve ruhsal şiddettir. Her iki şiddet türü de okul ortamı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bedensel şiddet türünde temel etken okul sosyal olanaklarının azlığı biçiminde belirmiştir. Ruhsal şiddetin temelinde ise öğretmen etkeninin olduğu görülmektedir.

3.10.3 Demografik Özellikler ve Şiddet Türlerinin Karşılaştırılması

Bedensel şiddet ve ruhsal şiddet türleri ile cinsiyet, yıllık gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve okul türü ayırma (discriminant) analizine tabi tutuldu. Burada amaç şiddet türleri ile yukarıdaki demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesidir. Özel ve devlet okulu grubunu oluşturan öğrencilerde görülen şiddet türleri çeşitli sosyoekonomik özelliklere göre değişiklik arz etmekte midir? Bu soruya ayırma analizi sonucunda cevap bulundu. Yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Her iki okul türünde de benzer şiddet etkenleri tespit edilmiştir. Bu durumda H1 hipotezi doğrulanmaktadır. Fakat her iki okul türünde de okul etkeni başat çıkmış olmakla beraber okul etkeninin bileşenleri farklı bulunmuştur. Özel okullarda öğretmen ve sosyal olanakların azlığı bulunmuş olmasına karşın devlet okulunda şiddet türlerinin etkeni öğretmen davranışları olarak bulunmuştur.
- Her iki okul türünde de bedensel ve ruhsal şiddet türleri ön plana çıkmıştır. Buna göre şiddet türlerinin benzer çıkacağını savunan H8 hipotezi doğrulanmış olmaktadır.
- Şiddet türleri cinsiyete göre farklılaşmıyor, yani cinsiyete göre şiddet türü değişmiyor. Buna göre aksi durumu savunan H3 hipotezi gerçekleşmemiştir.
- Yıllık gelir düzeyine göre şiddet türü değişiklik göstermiyor. Bunu savunan H5 hipotezi doğrulanmaktadır.
- Anne ve baba eğitim düzeyine göre şiddet türünde değişiklik olmuyor. Bu durumda H4 hipotezi doğrulanıyor.
- Ailedeki kardeş sayısı şiddet türünü etkilemiyor. H6 hipotezi bunu savunduğu için doğrulanmaktadır.

3.10.4 Demografik Özellikler ve Şiddet Etkenlerinin Karşılaştırılması

Şiddet etkenleri ile cinsiyet, yıllık gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve okul türü ayırma(discriminant) analizine tabi tutulmuştur. Burada amaç şiddet etkenleri ile yukarıdaki demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığının belirlenmesidir. Özel ve devlet okulu grubunu oluşturan öğrencilerde görülen şiddet türlerinde etken olan nedenler, çeşitli sosyoekonomik özelliklere göre değişiklik arz etmekte midir? Bu soruya ayırma analizi sonucunda cevap bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Şiddet etkenleri cinsiyete göre farklılaşmıyor, yani cinsiyete göre şiddet türü değişmiyor. Buna göre aksi durumu savunan H3 hipotezi gerçekleşmiştir

- Yıllık gelir düzeyine göre şiddet etkeni değişiklik göstermiyor. Bunu savunan H5 hipotezi doğrulanmaktadır.
- Anne ve baba eğitim düzeyine göre şiddet etkeninde değişiklik olmuyor. H4 hipotezi doğrulanıyor.
- Ailedeki kardeş sayısı şiddet etkenini etkilemiyor. H6 hipotezi bunu savunduğu için doğrulanmaktadır.
- Her iki okul türünde de en az veya hiç görülmeyen şiddet türleri benzer çıkmıştır. Her iki grupta da cinsel ve sosyal şiddet türlerine kayda değer ölçüde rastlanmamıştır. Bu durumda H7 hipotezi doğrulanmaktadır.
- Ailevi özellikler okul ortamı özelliklerinden sonra en çok etkili olan şiddet nedenidir. Bu nedenle H2 hipotezi doğrulanmaktadır.
- Her iki okul türünde de başlıca şiddet etkeni okul ortamı özellikleri çıkmıştır. Kişisel özellikler etkeninin başat olacağını savunan H9 hipotezi doğrulanmamaktadır.
- Okul ortamından memnun kalındığında yani okula bağlayıcı nedenler arttığında şiddet olayları azalmaktadır. Bu nedenle H10 hipotezi doğrulanmaktadır.

3.11 Sonuç

Bu çalışmada İstanbul ili Üsküdar ilçesinde bulunan beş adet devlet ve beş adet özel lise uygulama alanı seçilerek özel ve devlet liselerinde şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda ruhsal ve bedensel şiddet türlerinin en çok görülen şiddet türü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu şiddet türlerinin başat etkenleri öğretmen ve sosyal olanaklar biçiminde belirlendi. Bu iki etken de okul ortamı özelliklerini ilgilendirdiği için bundan sonra yapılacak çalışmalarda şiddet etkeni olarak okul ortamı ve aile ortamı etkenlerinin ayrı ayrı incelenmesi şiddet davranışlarının nedenlerini daha detaylı belirlemede faydalı

olabilir. Bu etkenleri bağımsız ve detaylı inceleyerek varılacak sonuçları şiddeti azaltma tedbirler kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Araştırmanın sonucunda özellikle devlet okullarında öğretmen etkeninin şiddet davranışlarının kaynağı bakımından başat olması düşündürücüdür. Bu durum öğretmen eğitim politikamızdan sınıf içi öğretmen davranışlarına kadar pek çok konuda eğitim sistemimizin problemler içerdiğinin de bir göstergesidir. Bu alanda yapılacak çalışmaların artması sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Özel okullarda sosyal olanakların azlığının başat etken olması, bu okulların öğrencileri sınav odaklı eğitmeleri veya başarıyı yakalamak amacıyla sosyal aktiviteleri azaltmaları biçiminde yorumlanabilir. Çünkü pek çok özel okul başarı yoluyla reklam yapabilmek amacıyla çok yoğun sınava hazırlık programları uygulayabilmektedir. Bu konuyla ilgili başlı başına yapılacak bir çalışma, durumun daha iyi izah edilmesini sağlayabilir. Araştırmada kullanılacak anketlerde ters soruların sayısının artması verilerin gerçekçi olma düzeyini artırmaktadır. Şiddet gibi ilk bakışta olumsuzluk uyandıran kavramların direk sorularla ölçülmesi dolaylı yoldan ölçmeye göre daha zordur. Çünkü çoğu cevaplayıcı kendinde veya yakın çevresinde değil de başkasında hata aramaya eğilimlidir. Bu alanda yapılacak çalışmalarda, bu hususun göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Çalışmanın sınırlılığından dolayı sanal şiddet ve sanal zorbalık ile ilgili anket soruları hazırlanmamıştır. Şiddet konusunu araştıran çalışmalarda bilgisayar, internet ve oyunlardan kaynaklanan şiddet davranışları da araştırılmalıdır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu konuların özellikle araştırılması gerekiyor. Çünkü bilgi ve iletişim toplumu olma yolunda hızla mesafe kat eden ülkemizde bu gelişmenin sağlıklı olduğunu söylemek oldukça zordur. Bu çalışmalardan elde edilecek sağlıklı veriler, çoğunluğu gençlerden oluşan toplumumuzun zihnen sağlıklı ve dengeli gelişim göstermesine katkı sağlayacaktır.

Özel ve devlet liselerinde şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenlerini karşılaştırmak amacıyla yapılan çalışmanın sonucunda her iki okul türünde şiddete eğilim nedeni okul ortamına ait özellikler, ailevi özellikler ve kişilik özellikleri olarak belirmiştir. Bu etkenlerin bileşenleri arasında yapılan çok değişkenli analizler sonucunda, devlet okulunda görülen bedensel ve ruhsal şiddet türlerinin en belirgin etkeni okul ortamı özelliklerine ait olan öğretmen etkenidir. Özel okul grubunda görülen bedensel şiddet türünün temel nedeni okul ortamı özelliklerine ait olan okul sosyal olanaklarının azlığıdır. Yine bu grupta görülen ruhsal şiddet türünün temel nedeni okul ortamı özelliklerine ait olan öğretmen etkenidir. Her iki grupta da temel şiddet etkeni okul ortamına ait özelliklerdir.

3.11.1 Öneriler

Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara dayanarak, okul ve aile ortamında şiddet davranışlarını düzeltmeye yönelik olarak aşağıdaki önlemlerin uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

1. Okul yöneticileri, sosyal ve sportif becerileri geliştirmeli, böylece öğrencilerin enerjilerini doğru yöne kanalize etme imkânı sağlamalıdır.
2. Okul yöneticileri, öğrencilere okulda ve toplumda anlamlı katılımda bulunma ve sorumluluk alma fırsatları sunan sosyal etkinlikler düzenlemelidir.
3. Okul yöneticileri, yönetici ve öğretmenlerini ergen psikolojisi ve ergeni anlama, onunla iletişime geçme yollarını güncel bilgilerle yenileyen hizmet içi eğitime tabi tutmalıdır.
4. Okul yöneticileri, şiddet davranışlarını önleyici ve azaltıcı plan ve programların yapılıp uygulamaya geçirilmesini denetlemelidir.

5. Aileler, çocuklarıyla çok küçük yaşlardan itibaren sevgi temelinde dayalı iletişim yolunu belirlemelidir.
6. Aileler, gündelik yaşamlarında en önemli işlerinin, çocuklarının dünyalarına girebilmek ve onları anlayarak sevmek olduğunun bilincinde olmalıdır.
7. Aileler, başta anne ve baba olmak üzere sağlıklı iletişim ve empatiyi bizzat yaşayarak çocuklarına örnek olmalıdır.
8. Gençler arasında şiddeti azaltmaya yönelik faaliyetler kapsamında ev ve okul ortamında karakter eğitimi planlaması yapılmalıdır.
9. Şiddeti önlemek ve azaltmak için yerel yönetimlerce de, bu konuda yetkili kişilere seminer ve konferans etkinlikleri düzenleme olanakları sağlanarak halkın bilinçlenmesine katkıda bulunulmalıdır.

KAYNAKLAR

Atayman, V. (2002). *Martin Scorsese şiddetin yapıları içinde Şiddetin mitolojisi*. İstanbul: Akademi Yayınları, 39-68.

Avcı, Ü., Burcum, D. (25-26.03.2006). Okulda şiddete büyük gözaltı. *Milliyet Gazetesi*.

Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi Gençlik ve Spor Müdürlüğü Okul, Okul Dışı ve Yükseköğretim Müdürlüğü (2002). *Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele İçin Yerel Ortaklıklar Konferansı Sonuç Bildirgesi*, Strasbourg, Fransa (yayımlanmamış).

Balcı, F., Yücel A.B., Türer N., Fagan P. (2005). Amerikan hükümetinin çocuk suçlarını önlemedeki rolü ne olmalıdır? (Erişim adresi) <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=46>

Bettencourt, B. A., Miller, N. (1996). Gender differences in aggression as a function of provocation : a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 119:3, 422- 447.

Bjorkquist, K. (1994). Sex differences in physical verbal and indirect aggression. *Review of Recent Research*, 30: 3- 4. 177-188."

Bottger, A. (1997). Panikmache oder "Bittere Wahrheit"? Überlegungen und

Forschungsergebnisse Zum Thema "Gewalt in Schulen", *Empirische Paedagogik*, 11 (2),181-194.

Borduin, C. M., & Schaeffer, C. M. (1998). Violent offending in adolescence: Epidemiology, correlates, outcomes, and treatment. In T. P. Gullotta, G. R. Adams, & R. Montemayor (Eds.), *Advances in adolescent development: An annual book series. Delinquent violent youth: Theory and interventions* (pp. 144-174). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications Inc.

Brier, N. (1995). Predicting antisocial behavior in youngsters displaying poor academic achievement: a review of risk factors. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, 16, 271-276.

Buka, S., Felton, E. (1993). Early determinants of delinquency and violence. *Health Affairs*, 12 (4), 46-64.

Caims, R. N., Beverley D. C., Holly J. N. (1989). Early school dropout: configurations and determinants. *Child Development*, 60 (6), 1437-1452.

Conger, R. D. (1976). Social control and social learning models of delinquent behaviour: a synthesis. *Criminology*, 14, 17-40.

Çınkır, Ş. (2006). Okullarda zorbalık: Türleri, etkileri ve önleme stratejileri.1. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, İstanbul.

Çifter, İ. (1970). Türk toplumunda agresyonun yönelimi. V. *Milli Nöro-Psikiyatri Kongresi*, İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası, 23- 43.

Debarbieux, E. (2003). School violence and globalisation. *Journal of Educational Administration*, 41: 6, 582-602.

Diepold, B., Krannich, S., Sanders, M., Ratzke, K., Cierpka, M. (1997). Über aggression und gewalt bei kindern in unterschiedlichen kontexten. *Praxis Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 46, 153-168.

Dündar, C. (1996). Televizyon ve şiddet. *Şiddet, Cogito*, 6-7, 385-390.

Earls, F. J. (1994). Violence and today's youth. *Critical Issues for Children and Youth*, 4 (3): 4-23.

Embry, D., Daniel, J.F., Alexander T. V., Kenneth ,E. P., Henry, A.(1996). Peace builders: a theoretically driven, schoolbased model for early violence prevention. *American Journal of Preventive Medicine*, 12, 91-100.

Eron, L. D., Rowell, H. (1993). The stability of aggressive behavior even unto the third generation. In *Handbook of Developmental Psychopathology*, (Ed. M. Lewis & S.M. Miller), (pp.147-156). NY: Plenum.

Ertan, Y., Ardalı, C.(1996). Saldırğanlık, şiddet ve terörün psikososyal yapıları. *Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi*, (6-7), 143-163.

Fagan, P. F. (1996). Disintegration of the family is the real root cause of violent crime., *USA Today (Magazine)*, v124, n2612, p36(3).

Fagan, P. (1995). The real root cause of violent crime. *Vital Speeches of the Day*, Vol. 62, issue 5, p.157-159.

Farrington, D.P. (1998). Predictors, causes, and correlates of male youth violence. pp.421-475

Flannery, D.J. (1997). School violence: risk, preventive intervention and policy.

Fraser, M.W(1996). Aggressive behavior in Childhood and early adolescence: an ecological-developmental perspective on youth violence. *Social Work*, 41, p.347-361.

Furlong, M.& Gale, M.(2000).The school in school violence: definitions and facts. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(2), p.71-81.

Garret, D. (1995). Violent behaviors among African-American adolescents. *Adolescence*, 30 (117), 209-216.

Ge, X., Donnellan, M.B., Wenk, E. (2001). The development of persistent criminal offending in males. *Criminal Justice and Behavior*, 28: 6, 731-755.

Gibbons, D.C. (1981). *Delinquent behavior*. Englewow Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Goddard, C., Hiller, P. (1993). Child sexual abuse: assault in a violent context. *Australian Journal of Social Issues* 28:20-33.

Göktaş, E. (2010). *Özel ve devlet liselerinde şiddete eğilim nedenleri ve şiddet etkenlerinin karşılaştırılması: Üsküdar örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gumpel, T. P. Meadan, H. (2000). Children's perceptions of school-based violence. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 391- 404.

Gürkaynak, İ. (1979). *Sosyo-ekonomik düzey ve çocuk*. Ankara: Kelaynak Yayınevi.

Günday, S., (29. 05. 2006). 5 Ayda 14 öğrenci öldürüldü. *Hürriyet gazetesi*.

Hagan, J., Simpson, J. (1978). Ties that bind: conformity and the social control of student discontent. *Sociology and Social Research*, 61, 520-536.

Hawkins, J. D., Herrenkohl, T., Farrington, D., Devon, D. B., Richard, F.C., Tracy, W. H. (1998). *A review of predictors of youth predictors*. In *Serious and violence juvenile offenders: risk factors and successful interventions*, p. 106-147 (ed. R. Loeber ve D.P. Farrington). Thousand Oaks, CA: Sage.

Henry, S. (2000).What is school violence? An integrated definition. *ANNALS, AAPSS*, 567, 16-30.

Hernandez, T., Seem, S. (2004), A safe school climate: A systemic approach and the school counselor. *Professional School Counseling*, 7, 4,256-262.

Hindelang, M. J. (1973). Causes of delinquency: a partial replication and extension. *Social Problems*, 20, 471- 487.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Hirschi, T., Hindelang, M.J. (1977). Intelligence and delinquency: a revisionist review. *American Sociological Review*, 42, 571-587.

Işık, H. (2006). Çocuk suçluluğu ve okullar ile ilişkisi. 1. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu (28-31 Mart 2006)*, İstanbul, 70-79.

Jenkins, P.H. (1995). School delinquency and school commitment. *Sociology of Education*, 68: 3, 221.

Jenkins, P.H. (1997). School delinquency and the school social bond. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 34, 3, 337-367.

Kandel, E., Sarnoff, A. M. (1991). Perinatal complications predict violence offending. *Criminology*, 29, 519-529.

Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 30.

Knight, G.P. (1996). Concerns about drawing causal inferences from meta analyses: an example in the study of gender differences in aggression. *Psychological Bulletin*, 119:3, 410- 421.

Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kramer, R.C. (2000). *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 567, 1, 123-139.

Krug, E., Mercy, J., Dahlberg, L., Zwi, A.(2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360, 9339, 1083-1088.

Kulaksızoğlu, A. (1999). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Leukefeld, C. G., T.K. Logan, R.R. Clayton, C.Martin, R. Zimmerman, A., Cattarello, R. M. & Lynnam, D. (1998). Adolescent drug use, delinquency and other behaviors. In Gullotta, T.P., Adam, G.R., Montemayor, R. (Eds.), *Delinquent Violent Youth: Theory and Interventions* (p. 98-128). Thousand Oaks, CA: Sage.

Merwin, R. M., Ellis, J. B. (2004). Children's reasons for living, self-esteem, and violence. *Archives of Suicide Research*, 8:251-261.

Moffitt, T. E. (1993). Life-course-persistent and adolescent-limited antisocial behavior: a developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.

Moffitt, T.E. (1990). The neuropsychology of juvenile delinquency: a critical review. crime and justice .In *A Review of the Literature*,(Ed. M.Tonry & N. Morris). Chicago: University of Chicago Press.

Monroe, M.L., Leonard, D.E., Leopold, O.W., & Huesmann, L.R. (1977). *Growing up to be violent*. Pergamon Press Inc.

National Center for Education Statistics (1998). Violence and discipline problems in U.S. public schools: 1996-97. *Statistical Analysis Report*, 5-12.

Ögel, K., Tarı,I., Eke, C.Y.(2005). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul:Yeniden Yayınları

Öğülmüş, S. (1995). *Okullarda (liselerde) şiddet ve saldırganlık*. (Yayımlanmamış araştırma raporu), A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Özcebe, H. (2002). Birinci basamakta adolesan sorunlarına yaklaşım. *Sürekli Tıp eğitimi Dergisi*, 11, 10, 374-377.

Raine, A., Patricia A. B., & Sarnoff, A. M.(1994).Birth complications combined with early maternal rejection at age 1 year predispose to violent crime at age 18 years. *Archives of General Psychiatry*, 51, 984-988.

Riley, K. J. (1998). Homicide and drugs: a tale of six cities. *Homicide Studies*, 2, 176-205.

Robins, L. (1966). Deviant children grown up: a sociological and psychiatric study of Sociopathic Personality. Baltimore: Williams & Wilkins.

Robins, L. N. (1979). Sturdy childhood predictors of adult antisocial behavior: replications from longitudinal studies. In J.E. Barrett, R.M. Rose, & G.L. Klerman (Eds), *Stress and mental disorder* (pp. 219-235). New York: Raven.

Salts, C.J., Lindholm, B.W, Goddard, H.W., Duncan, S. (1995). Predictive variables of violent behavior in adolescent males. *Youth and Society*, 26(3), 377-399.

Sanders, B. (1999). *Öküz'ün A'sı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sezgin, F., Özok, D. (2006). Okulda şiddet olgusunun W. Glasser'in seçim kuramına Göre açıklanması. 1. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu* (28-31 Mart 2006), İstanbul, 220-235.

Siegel, L. J. (1989). *Criminology*, St.Paul: West Publication Company.

Smith, D.C., Sandhu, D.S. (2004). Toward a positive perspective on violence prevention in schools: building connections. *Journal of Counselling and Development*, 8, 287-293.

Smith, D. L., Smith, B. J. (2006). Perceptions of violence: the views of teachers who left urban schools. *The High School Journal*, 34-42.

Sprott, J.B. (2004). The development of early delinquency: can classroom and school climates make a difference? *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 46, 553-572.

Stanley, J., Goddard, C. (2004). Multiple forms of violence and other criminal activities as an indicator of severe child maltreatment. *Child Abuse Review*, 13, 4, 246-262(17).

Sydlitz, R., Jenkins, P. (1998). The influence of families, friends, schools and community on delinquent behavior. In *Delinquent Violent Youth: Theory and Interventions*, p. 53-98 (ed. Thomas P. Gullotta et al.). Thousand Oaks: Sage Publication.

Şubatlı, T., Akgöngür, İ., Öztürk, H., Uruş, A., İnan, M. ve Aydoğdu, B. (26.02.2006). Liselerde neler oluyor? *Vatan Pazar*, s.15.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları*. Ankara.

Tekçi, M. (2004). Türkiye’de eğitimin suçla ilgili dışsallıkları. *Eğitim Araştırmaları*, 4(16), 138-146.

Tezcan, M. (1996). Bir şiddet ortamı olarak okul. *Cogito*, 6-7, 105-108.

Theriot, M. T., Dulmus, C. N., Sowers, K. M., Johnson, T. K. (2005). Factors relating to self-identification among bullying victims. *Children and Youth Services Review*, 27, 979-994.

Türkçe sözlük (2005). 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Violence (2000). In *Webster-Merriam Online Dictionary*. Retrieved from [https:// www. merriam-webster.com](https://www.merriam-webster.com). (12 September 2000).

Walker, H. M., Geoff ,C., Ramsey E.(1995). *Anti-social behavior in school: strategies and best practices*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Welsh, W. N. (2000). The effects of school climate on school disorder. *ANNALS*, 567, 88-107.

EKLER

EK 1

ŞİDDET TÜRLERİ

BEDENSEL ŞİDDET (B)

- B1- Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.
- B2- Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.
- B3- Öğrenci arkadaşlarını yaralar ya da yaralamaya çalışır.
- B4- Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.
- B5- Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.
- B6- Öğrenci, yanında çakı, çakmak, zincir vb. aletler bulundurur.
- B7- Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.

RUHSAL ŞİDDET (R)

- R1- Öğrenci, arkadaşlarını tehdit eder.
- R2- Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.
- R3- Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dâhil etmek istemez ve /veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.
- R4- Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.
- R5- Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.
- R6- Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.
- R7- Öğrenci, arkadaşlarına küfür eder.
- R8- Öğrenci, zihinsel ya da bedensel engeli olan kimseleri (arkadaşları ve / veya bir başkası) ya da yaşlıları sözle küçük düşürür.
- R9- Öğrenci arkadaşlarına ve /veya kendinden küçük öğrencilere onları korkutma amaçlı sözler sarf eder, hikayeler anlatır vb.

SOSYAL ŞİDDET (S)

- S1- Öğrenci, hayvanlara bilerek ve isteyerek zarar verir, hayvanların canını yakacak oyunlar oynar, Şakalar yapar.
- S2- Öğrenci, kendi eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S3- Öğrenci, başkalarının eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S4- Öğrenci, kamu mallarına bilerek ve isteyerek zarar verir.
- S5- Öğrenci, hırsızlık yapar.

CİNSEL ŞİDDET (C)

- C1- Öğrenci, muhtelif yerlere (sıra, masa, duvar vb.) cinsel içerikli yazı yazar veya Şekil çizer.
- C2- Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına cinsellik içeren lakap takar.
- C3- Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına (ve /veya kendinden küçüklere) cinsel içerikli davranışta (taciz) bulunur.
- C4- Öğrenci, cinsel içerikli hareketler yapar.
- C5- Öğrenci cinsellik içeren Şarkı veya Şiirler söyler veya okur.

ŞİDDET ETKENLERİ

KİŞİSEL ÖZELLİKLER (K)

- K1- Yeni bir Şey öğrenirken zorluk yaşıyorum.
- K2- Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanıyorum.
- K3- Sürekli olarak kullanmak zorunda olduğum ilaçtan dolayı okuldaki sosyal faaliyetlere katılmam zorlaşıyor.
- K4- Yaşıım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.

- K5- Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
- K6- Bana ait herhangi bir eşyayı, bir başkasıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.
- K7- Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.
- K8- Yaşıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.
- K9- Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.
- K10- Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.

AİLEVİ ÖZELLİKLER (A)

- A1- Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşur.
- A2- Babam çok sinirlendiğinde anneme fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
- A3- Annem çok sinirlendiğinde babama fiziksel şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).
- A4- Annem ve/veya babam yaramazlık / hata yaptığım zaman beni azarlar.
- A5- Anne ve / veya babam, işleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.
- A6- Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur.
- A7- Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşıyorum.
- A8- Evde, istediğim kadar TV seyredebilirim.
- A9- Annemin ve / veya babamın, bana istediğim şeyleri almaları için ağlarım ve /veya küserim.

OKUL ORTAMINA AIT ÖZELLİKLER (O)

- O1- Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından szli Şiddete (hakarete) uğrarım.
- O2- Okulda, bazı ğretmen ve/ veya idareciler bana szli Şiddet uygular.
- O3- ğretmenim (ğretmenlerim) beni notla tehdit eder.
- O4- ğretmenim (ğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.
- O5- Hata yaptığım zaman, ğretmenim (ğretmenlerim), bana fiziksel Şiddet uygular.
- O6- Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum.
- O7- Okulda, ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkilere de yer verilir.
- O8- Okul çevresinde uyulşturucu madde, sigara, hap vs. satan insanlar bulunur.
- O9- Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan (haraç kesen) kişi ve /veya gruplar (eteler) bulunur.
- O10-Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.
- O11-Okul civarında bulunan internet cafe vb. yerlere fırsat buldukça uğrarım.
- O12-Sınıfımız çok kalabalık olduğu için ğretmenim (ğretmenlerim) bana zaman ayırmakta zorlanır.

CK-Cevap Kodları:

1. Hiç bir zaman
2. Çok nadir
3. Bazen
4. Sık sık
5. Sürekli (Her zaman)

AED - Anne Eğitim Düzeyi

1. () Hiçbir okul mezunu değil
2. () İlkokul mezunu
3. () Ortaokul/lise mezunu
4. () Yüksekokul mezunu
5. () İleri eğitim görmüş (master, doktora)

BED - Baba Eğitim Düzeyi

1. () Hiçbir okul mezunu değil
2. () İlkokul mezunu
3. () Ortaokul/lise mezunu
4. () Yüksekokul mezunu
5. () İleri eğitim görmüş (master, doktora)

YGD- Yıllık Gelir Düzeyi

1. () 6499 TL veya daha az.
2. () 6500-9799 TL. arası
3. () 9800-13999 TL. arası
4. () 14000-28999 TL. arası
5. () 29000 TL. veya daha çok.

OK-Okul Kodu:

- 1.Devlet Lisesi
- 2.Özel Lise

C-Cinsiyet

- 1.Erkek
- 2.Kız

KS-Kardeş Sayısı:

- 1.Yok
- 2.1
- 3.2
- 4.3
5. 4 veya daha fazla

EK 2**ÖĞRENCİ ANKETİ**

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Okulu:

	Hiç bir zaman	Çok nadir	Bazen	Sık sık	Her zaman
Herhangi bir konuya konsantre olmakta (dikkatimi toplamakta) zorlanırım.					
Bana ait herhangi bir eşyayı, bir başkasıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.					
Okulda, arkadaşlarım ve /veya diğer öğrenciler tarafından sözlü şiddete (hakarete) uğranm.					
Anne ve / veya babam, yaramazlık/hata yaptığım zaman beni azarlar.					
Öğretmenim (öğretmenlerim) beni notla tehdit eder.					
Evde istediğim kadar TV seyredebilirim.					
Okul çevresinde yolumuzu kesip harçlıklarımızı bizden zorla alan (haraç kesen) kişi ve /veya gruplar (çeteler) bulunur.					
Evde annem ve babam birbirleriyle bağırarak (yüksek sesle) konuşur.					
Yasım büyüdükçe vücudumda oluşan değişikliklerden rahatsızlık duyuyorum.					
Okulda ihtiyaç duyduğumda, psikolojik danışma ve rehberlik yardımı alabiliyorum (ters soru).					
Yaşıtlarımın beni anlamadığını düşünüyorum.					
Okul çevresinde uyuşturucu madde, sigara, hap vs. satan insanlar bulunur.					

Okula gidip gelirken (okul yolunda) tanımadığım kişilerin bana kötülük yapmalarından korkarım.					
Annem çok sinirlendiğinde babama fiziksel Şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).					
Sürekli olarak kullanmak zorunda olduğum ilaçtan dolayı okuldaki sosyal faaliyetlere katılmada zorluk yaşıyorum.					
Ailemin beni anlamadığını düşünüyorum.					
Anne ve / veya babam, (işleri çok yoğun olmasına rağmen) ihtiyacım olduğunda ödevlerime yardımcı olur (ters soru).					
Babam çok sinirlendiğinde anneme fiziksel Şiddet uygular (vurmak, tokat atmak vb.).					

Öğretmenim (öğretmenlerim), sınıfımızdaki öğrenciler arasında ayırım yapar.					
Okul civarında bulunan internet cafe vb. yerlere fırsat buldukça uğrarım.					
Sürekli olarak yalnız kalmak isterim.					
Çok sevdiğim bir arkadaşımı, başkalarıyla paylaşmaktan rahatsızlık duyarım.					
Anne ve / veya babam, işleri çok yoğun olduğu için benimle az ilgilenir.					
Okulda, bazı öğretmen ve/ veya idareciler bana sözlü Şiddet uygular.					
Yeni bir Şey öğrenirken zorluk yaşıyorum.					
Sınıfımız çok kalabalık olduğu için öğretmenim bana zaman ayırmakta zorlanır.					
Anne ve /veya babamla sıkıntılarımı, sorunlarımı paylaşırım (ters soru).					

Hata yaptığım zaman, öğretmenim (öğretmenlerim), bana fiziksel şiddet uygular.					
Benden yaşça büyük insanların beni anlamadığını düşünüyorum.					
Annemin ve / veya babamın, bana istediğim şeyleri almaları için ağlarım ve /veya küserim.					
Okulda, ders dışında kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere de yer verilir (ters soru).					

	Hiç bir okul mezunu değil	İlkokul mezunu	Ortaokul / Lise mezunu	Yüksekokul mezunu	İleri eğitim görmüş (master, doktora)
Annenizin eğitim durumu?					
Babanızın eğitim durumu?					

	6.499 TL veya daha az	6.500 - 9.799 TL arası	9.800 - 13.999 TL arası	14.000 - 28.999 TL arası	29.000 TL veya daha çok
Ailenizin yıllık geliri nedir?					

EK 3**ÖĞRETMEN ANKETİ**

Öğrencinin Adı-Soyadı:

Okulu:

Sınıfı:

	Hiç bir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
Öğrenci, arkadaşlarına vurur ve/veya onlara tekme atar.					
Öğrenci, arkadaşlarını tehdit eder.					
Öğrenci, hayvanlara bilerek ve isteyerek zarar verir, hayvanların canını yakacak oyunlar yaratır, şakalar yapar.					
Öğrenci, arkadaşlarını iter ve / veya onları çimdikler.					
Öğrenci, bazı arkadaşlarını kendi arkadaş grubuna dâhil etmek istemez ve / veya bazı arkadaşlarını grubundan dışlar.					
Öğrenci, muhtelif yerlere (sıra, masa, duvar vb.) cinsel içerikli yazı yazar veya şekil çizer.					
Öğrenci, zihinsel ya da bedensel engeli olan kimseleri ya da yaşlıları sözle küçük düşürür.					
Öğrenci, kamu mallarına bilerek ve isteyerek zarar verir.					
Öğrenci, arkadaşlarının saçlarını ve / veya kulaklarını çeker.					
Öğrenci, arkadaşlarına incitici lakaplar takar.					
Öğrenci, arkadaşlarıyla kavga eder.					

Öğrenci, arkadaşlarını aşağılar ve arkadaşlarının gururunu kırar.					
Öğrenci, arkadaşlarıyla alay ederek onları kızdırır.					
Öğrenci, hırsızlık yapar.					

Öğrenci arkadaşlarına ve /veya kendinden küçük öğrencilere onları korkutma amaçlı sözler sarf eder, hikâyeler anlatır vb.					
Öğrenci, bilgisayarda savaş ve dövüş oyunlarına meraklıdır.					
Öğrenci, (kız ve / veya erkek) arkadaşlarına (ve /veya kendinden küçüklere) cinsel içerikli davranışta (taciz) bulunur.					
Öğrenci, kendi eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.					
Öğrenci cinsellik içeren şarkı veya şiirler söyler veya okur.					
Öğrenci arkadaşlarını yaralar ya da yaralamaya çalışır.					
Öğrenci, başkalarının eşyalarına bilerek ve isteyerek zarar verir.					
Öğrenci, arkadaşları ile yüksek sesle (bağırarak) konuşur.					
Öğrenci, yanında çakı, çakmak, zincir vb. alet getirir.					
Öğrenci, arkadaşlarına küfür eder.					
Öğrenci, cinsel içerikli hareketler yapar.					